

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

<http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

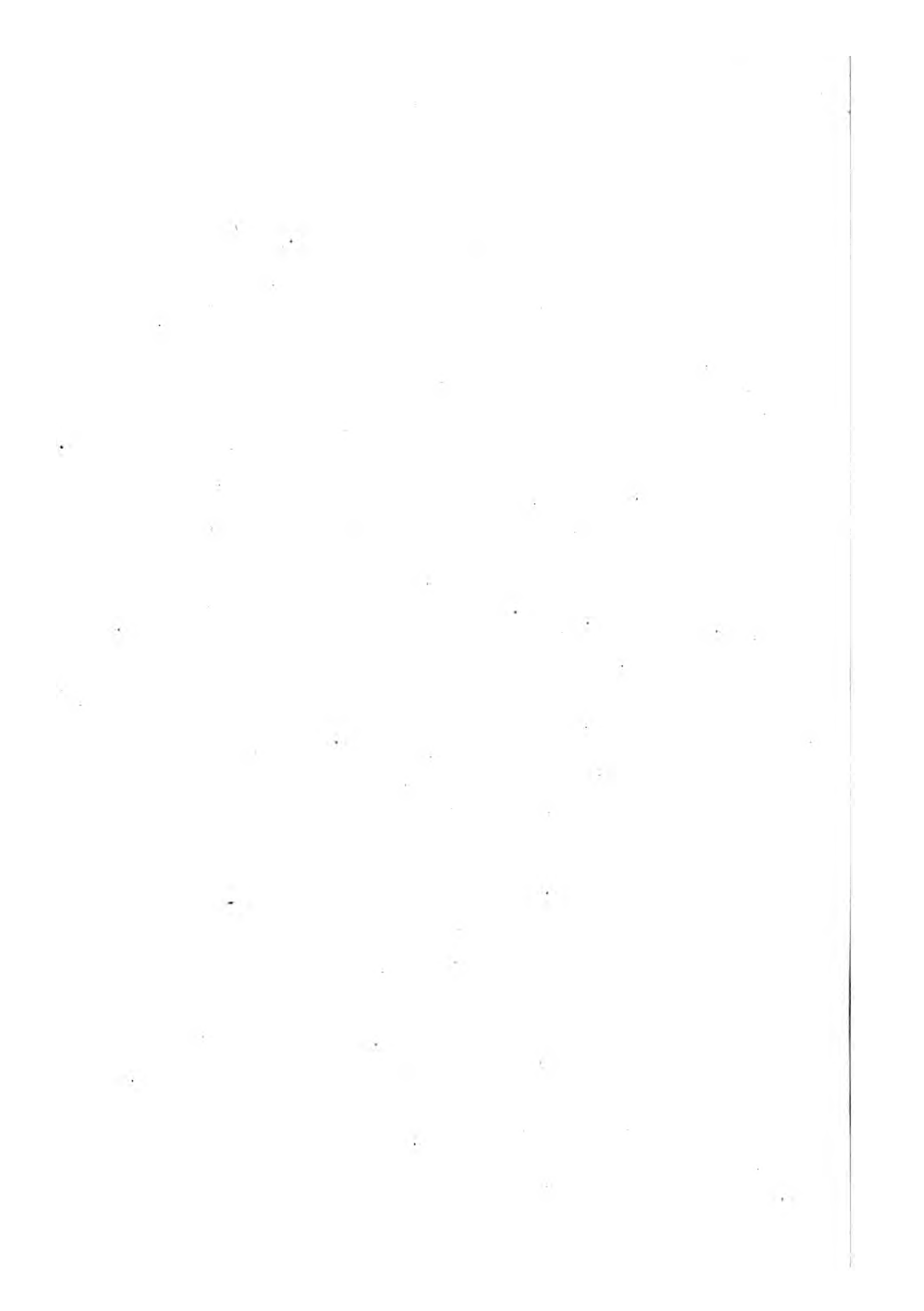
FLORES POETARUM
BRITANNICORUM.

2891. e. 1.

Blodau y Geirdd

Brytannaid.

SYLHABHEU BOCALOC.

*hwllyn goe ae hel yn gas
hwllyn ae lweid lalon olwres
hwllyn ddu bril yn ddi bris
hwllyn nar ddehendlaw y nos
hwllyn twag wehilion us
hwllyn a dry hoelion drws
hwllyn a gerdd bob hoedwlys
hwllyn acth yn haihelys.
wiliam midelton.*

a
e
i
o
u
w
y
y.

Llaw-ysgrifen y Cadpen Wiliam Midelton wedi ei chymmeryd allan o Ramadeg Shôn Dafydd Rhys yn Llyfrgell y Parch. Robert Jones o Rotherhithe. Ysgrifenwyd hi o ddeutu y flwyddyn, 1592.

ADARGRAPHIAD LLYTHYRENOL

o

FLODAU Y BEIRDD

BRYTANNAIDD,

a gydgynnullwyd gan y dysgedig

Dr. JOHN DAVIES,

o FALLWYD,

▲wdur y *Dictionarium Britannico-Latinum, ac Antiquæ
Linguae Britannicæ Rudimenta.*

Ynghyd â Rhagdraethawd ar

FARDDONIAETH GYMREIG,

gan yr enwog

Gadpen WILIAM MIDELTON,

▲wdur *Psalma y Brenhinol Brophuyd Dafydd.*

LLUNDAIN:

MDCCCLXIV.

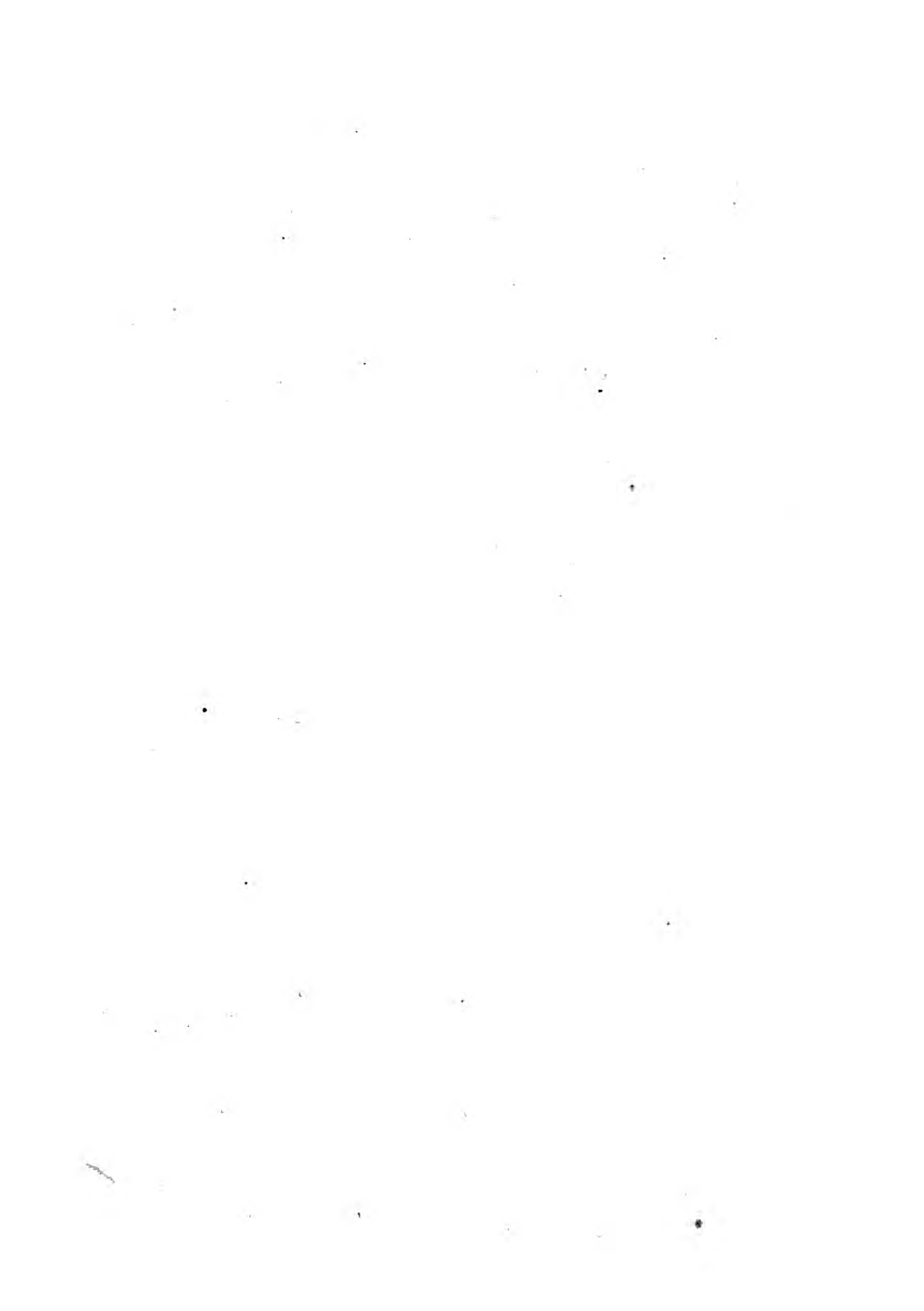
I'R
TYWYSOG
LOUIS LUCIEN BONAPARTE,
D. C. L.

UCHEL SENEDDWR FFRAINGC,
UN O BRIF IEITHYDDION YR OES,
A NODDWR GWRESOG LLENYDDIAETH
Y CYMRY,

Y CYFLWYNIR YR ADARGRAPHIAD HWN O
"FLODAU Y BEIRDD BRYTANNAIDD,"
GAN OSTYNGEIDDIAF AC UFUDDAF WASANAETH-
YDD EI UCHELDER,

ROBERT JONES.

RHUDD-DDWR-HYDD,
GORPHENAF, 1864.

Rhagymadrodd,

HY amcan yn cyhoeddi adargraphiad llythyrenol o'r llyfr bychan hwn, yw ei ddiogelu rhag suddo yn nyfrllif angof. Yr wyf yn teimlo gyda golygydd yr argraphiad cyntaf, nad gweddus fyddai i waith ysgolheig mor enwog a'r Dr. JOHN DAVIES, o *Fallwyd*, fyned ar gyfrgoll.

Nid oes, yn wir, fawr o amheuaeth mai y gwr gwladgarol hwnw oedd ei grynhydd. Fe ym cymmellwyd i'r penderfyniad hwn, yn ngyntaf, gan dyftiolaeth golygydd yr argraphiad cyntaf; yr hwn a'i cyhoeddodd o fewn can mlynedd ar ol marwolaeth y Doethawr; ac y mae yn dra thebygol fod yn y dyddiau hyn brawfiadau digonol o'r ffaith. Yn ail, wrth weled llythyrenau-dechreuol enw y DR. DAVIES yn gyfsylltedig âg amrai o'r cyfansoddiadau. Yn drydydd, am fod titlau y gwahanol ddosparthau yn y Lladinaeg. Hon oedd iaith gyffredin y Doethawr i drosglwyddo gwybodaeth o'r Gymraeg; oblegid ei bod yn ddealladwy i ddyfgedigion Lloegr a'r Cyfandir. Y mae ei leithadur a'i Ramadeg, y rhai a gyhoeddwyd yn nechreu yr eilfed ganrif ar bymtheg, wedi eu hysgrifenu yn yr un iaith.

Anhawdd iawn, yn bresennol, yw cael gafael ar gopi cyflawn o'r llyfr bychan hwn. An-

RHAGY MADRODD.

turiais, gan hyny, er mwyn rhagoroldeb ei gynnwyfiadau, yn gyftal ag er mwyn y Cymro enwog a'i cydgynnullodd, ei ail-argraphu; go-beithiaf y bydd yn dderbyniol gan y rhai a hoffant emmau "y Gymraeg wen."

Y mae yr argraphiad presennol yn un hollol lythyrenol. Er yr yfai fy mysedd yn fynych i gywreinio llawer o'i feiau, ni wnaethum un cyfnewidiad o werth sylw. Mae ei lythyreniad a'i eiriad, gan hyny, yn ardebau o ddull ysgrifenu y Gymraeg yn nechreu y ganrif ddiweddaf.

Fe chwanegodd y golygydd cyntaf rai pethau atto; ond nid er ei wellâad. A Shôn Rhydderch hefyd, mor hoff bob amser o'i gân a'i ringc ei hun, a attododd ychydig rigymau. Bwriedais unwaith eu chwynu allan; ond ar ol ychwaneg o ystyriaeth, penderfynais ei gyhoeddi yn ei ddull a'i wiſg cyntefig.

P

Flores Poetarum Britannicorum:

SEF,

BLODEUOG WAITH

Y Prydyddion Brytannaidd.

O GASGLIAD J. D. S. S. Th. D.

Y Cymry mwyntion, cym'rwch y llyfr hwn;
Holl frodyr, darllenwch;
Di fâr yw a difyrwch,
A llawn budd, ond êl i'r llwch.

Os beia neb wrth ysbïo beieu,
Lle na bwyf yn gwrando,
Bydded fwyn, beied ' fynno,
Beied a difeied fo.

Printiedig yn y Mwythig,
gan T. JONES, dros D. LEWYS.
1710.

Allybwr at y Darllenydd.

Y Cymro diledryw,

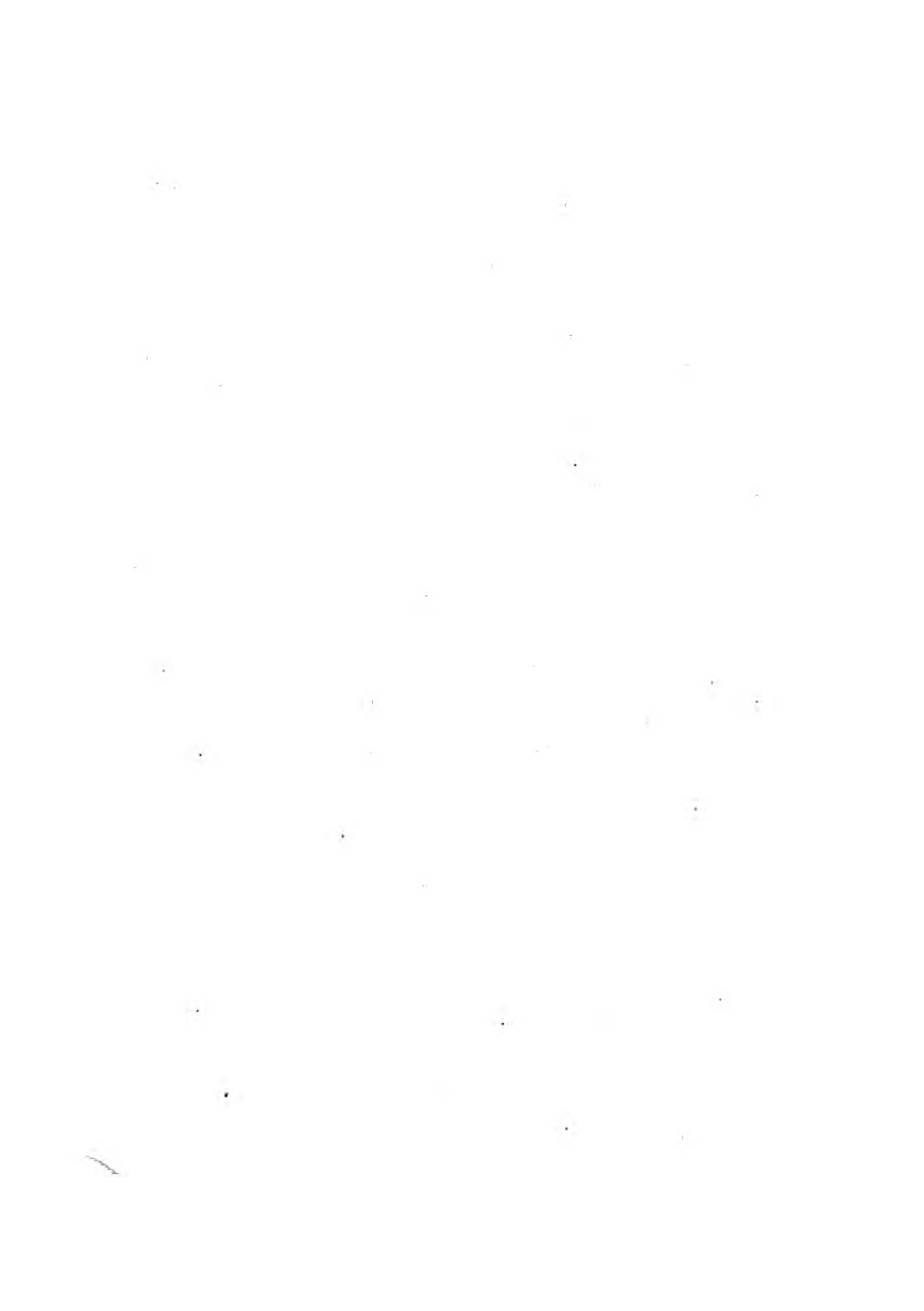
Yn gymmaint a dyfod i'm llaw y casgliad hwn o eiddo 'r dysgedig a'r Parchedig Ddoctor J. Dafis, hyd a'r ddeallais, a alwodd ef, *Flores Poetarum Britannicorum*, mi dybiais yn fuddiol ei brintio, yn gyftal er mwyn ei Awdwr Parchedig (yr hwn a haeddodd fwy ar law pob Cymro, nag a allont fyth dalu 'r pwyth iddo) ac er mwyn y llyfr ei hun, yr hwn fydd yn cynnwys llawer o ddyfgeidiaeth a chelfyddyd. Myfi a chwanegais ychydig atto, ac a ofodais rai pethau buddiol eraill allan gydag ef. Gobeithio na bydd yn anghymmeradwy gennyf; gan fy mod yn gwybod hyn: os na wna ddaioni, na wna mo 'r niweid chwaith itti. Os bydd neb am farnu a chablu, hyn a ddywedaf: Na farned nes deall, dealled a barned. Os derbynni hyn o'm poen a'm llafur, fe allai (os Duw a'i myn) mewn amser y cei ychwaneg.

Yr eiddot yn yr Arglwydd,

Dafydd Lewis.

Llan-Llawddog,

Gor. 10. 1710.

L L B F R

BARDDONIAETH.

O WAITH Y

Capten William Middleton,

CYMMWYS IW OSSOD YMA.

BARDDONIAETH yw celfyddyd o ganu cerdd dafod yn dda. Sef yw hynny, plethu ac eiliaw caniadeu Cymreig yn gerddgar bencerddieidd.

Pedwar peth a berthyn at gerdd dafod: cymhariad, odl, cynghanedd, a mesur.

CYMHARIAD yw cymharu pob braich o'r pennill i gyd ateb â'r gyntaf: a hynny a ellir o ddau fodd: sef, cymhariad ddisgyblaidd a chymhariad bencerddiaidd.

Dwryw GYMHARIAD *Ddisgyblaidd* y fydd: sef, cymhariad lythyrennol a chymhariad fynhwyrol.

Cymhariad Lythyrennol yw, cymharu y llvthyren wreiddiol âg un o'i rhyw yn gyfsefin pob braich trwy 'r pennill, fal hyn:

Pwy fy ddewrgwbl, pais ddurgorph?

Pwy a rwym camp o rym corph?

G. H.

b

Cymhariaid Synhwyrol yw, pan fyddo 'r fraich gyntaf heb gyflawn fynwyr ynddi; eithr gorfod ei chyrchu at yr ail i gyflawni 'r fynwyr, heb gymharu 'r llythyrenneu gwreiddiol, fal hyn:

Rhaid fydd, lle rho Duw ei fâr,
Dwyn eginyn da 'n gynnar. T.A.

CYMHARIAD *Bencerddieidd* yw, pan fyddo rhyw orcheft ar y gymhariaid mwy nag ar y ddwy uchod; a hynny a ellir o dair ffordd; sef, cymhariaid lythyrennol synhwyrol, cymhariaid gynghaneddol lythyrennol, a chymhariaid gyfochr.

Cymhariaid Lythyrennol Synhwyrol yw, pan fyddo 'r llythyrenneu gwreiddiol yn cyd-atteb, ac yn cymharu o'r un rhyw, ac yn cvflawni 'r fynwyr ddeffgygiol yn y fraich gyntaf hefyd; sef, y ddwy gymhariaid ddisgyblaidd yn un, fal hyn:

Ni bu Rodn, nai Beredur,
Negydd o'i win nag o'i ddûr G. G.

Cymhariaid Gynghaneddol Lythyrennol yw, pan fyddo 'r hanner cyntaf i'r fraich yn atteb mewn croesgynghanedd i'r hanner olaf o bob braich trwy 'r pennill, fal hyn:

Wyd awdur diwyd ydyn,
Jôn didwyll hynny d'wedwn,
Nid odiaeth un od adwen,
Ond ydoedd o waed Odwin. M.

A hyn a ddeallir yn eglur pan soniwyf
am groes gynghanedd gyfan.

Cymhariad Gyfochr yw, pan fyddo
dan-fyllafog eirieu 'n dechreu 'r mesur;
er torri 'r cymhariad lythyrennol ar y
gytfain wreiddiol rhaid iddynt gyfochri yn
un-fain mewn accen dderchafedig, fal
hyn :

Mannau mwyn am win a medd,
Tannau miwfig tôn mafwedd.

Os bydd bogail yn ateb i gytfain, nid
torr cymhariad ydyw, fal hyn :

Nid cyfled gweled y gwir,
Ar ei wyneb â'r anwir. J. S.

Neu fogail yn ateb i amryw fogail arall,
fal hyn :

Urddedig arwydd ydoedd,
Ethol myrr o Fethlem oedd. D. E.

Ni thyrr *H*, arwydd ychenaid, na chyngh-
hanedd na chymhariad. Ac os bogail a
fydd gwreiddiol yn y fraich gyntaf, cyt-
fain ni thyrr gymhariad, fel hyn :

Awn â bûn yno beunydd,
Glas a gwyn dan glos y gwydd. D. E.

Bellach soniwn am odl.

ODL yw cydatteb fain, mewn fyllafeu per-
thynas; a hynny fydd o ddau ryw; fef,
unodli a phroeftio.

UNODLI yw, bod fyllafeu o'r un rhyw yn cydatteb i'w gilydd ; naill ai mewn perfedd braich, neu 'n y brif odl.

Am y gyntaf, mi a'i dangosaf mewn lle cyfaddas, fef, ymmyfg y cynghaneddion. Eithr unodli yn y brif odl yw, pan fyddo fyllafeu unrhyw yn ateb i'w gilydd, ac yn unodli, trwy'r caniad neu'r pennill : ac at y rhan hon y perthyn anian rheol y fyllafeu oll ; canys ni unodla â fyllaf dalgron onid talgron arall, a hynny o'r un bwys, o bydd y ddwy o accen dderchafedig. Bogail a unodla â'r un fogail ; lleddf â lleddf ; dipthong â dipthong o'r un rhyw ; a rhai 'n o'r un bogeilieid a chydfeinieid, fal hyn :

Talgron .

Mingamai hi mewn gwmon,
Morcath a'i brath dan ei bron. *ŷ. G.*

Lleddf :

Ychen ynt cochion unoed,
Uwch eu cyrn na breichieu coed. *LI.*

Dipthong :

Mal y fydd, a maels iddaw,
Mae fal draig i 'mafael draw. *LI.*

Ni chydwedda mewn perfedd braich, yn enwedig yn yr orphwysfa, fyllaf i unodli â'r brifodl. Hefyd ni ddychon yr un gair fod ddwy-waith ar y brifodl (oddieithr o fewn cywydd) oni bydd fynychach, neu 'n traethu ysmalhâwch cariad.

Odl hefyd a ddychyn fod o gûdd lythyr
en o'r gair a fo 'n dilyn, fal hyn :

Dyfgais i godi gyda 'r ehedydd,
A rhodio 'r un dalar : &c. *J. o Garno.*

PROESTIO yw newid bogeiliaid neu ddip-
thongieid, ac heb newid cydfonieid yn y
brifodl. Dau ryw broest y fydd ; proest
cyfnewidiog a phroest cadwynodl.

Proest Cyfnewidiog yw, pan newidier
pob prifodl o'r mefur, a'r fyllafeu o'r un-
rhyw ; fal hyn :

O'r gwinwydd daroganent,
O ganon o ogoniant,
O ward bron dan euraid brint,
O wir gorph oedd wyry gynt. *L. G.*

Ni chydwedda fyllaf yr orphwysfa i
broestio a'r brifodl mewn braich o ben-
nill un-odl.

Proest Cadwynodl yw, pan fo 'r fraich
gyntaf a'r ail yn proestio, &c. a phob yn
ail fraich yn cydodli, fal hyn :

Myfi i'm Dnw, hoyw-Dduw hynt,
A ganaf ei ogoniant :
A wnaeth i'm helaeth helynt,
A gwir ddawn ac urdduniant. *M.*

Ni chydbroestia onid fyllafeu o'r unrhyw.

Digon yw hyn o fon am odl ; soniwn bell-
ach am y cynghaneddion.

CYNGHANEDD yw, eiliau a phlethu braich
o bennill ar gerdd dafod. Dwy ryw gyng-

hanedd y fydd; sef, cynghanedd groes, a chynghanedd unodl.

CYNGHANEDD GROES yw, pan fo 'r cytonieid o flaen syllaf yr orphwysfa yn ateb i'r rhai ar ol. Dwy ryw gynghanedd groes y fydd; sef, cynghanedd draws a chynghanedd groes gyfan.

CYNGHANEDD *Draws* yw, pan fo un gytfain, neu fwy, yn ateb i'r olaf, a'r rhai nefaf atti, ar draws y geirieu llanw yn y perfedd. Y gytfain gyntaf yn ateb i'r nefaf at y brifodl, fal hyn:

Tad, brodyr, neiaint, plant, aeth. *T. A.*

Dwy gytfain yn ateb i ddwy, fal hyn:

Bygwth y mae 'r gloyw bigau. *D. G.*

Tair:

Gleifion, fal wybr goleusyth. *D. G.*

Pedair:

Byrblu rhewedig berwbla. *D. G.*

Pump:

Gwae a fai 'n brudd rhag ofn brad. *G. I.*

CYNGHANEDD *Groes Gyfan* a blethir o'r holl gytonieid a fyddont o flaen syllaf yr orphwysfa, yn cydatteb olynol â'r rhai o flaen y brifodl, drwy gyfnewid bogeilieid, fal hyn:

Pur yw ei glod, Pôr y glyn.

Dwy ryw groesgynghanedd gyfan y fydd; sef croes rywiog, a chroes afrywiog.

Croesgynghanedd gyfan rywiog yw, pan fo gair yr orphwysfa a gair y brifodl yn un-fyllafog: neu pan fo gair yr orphwysfa yn lluaws-fyllafog, a gair y brifodl yn lluaws-fyllafog hefyd; ac yno y gellir ei throi wyneb yngwrthwyneb, fal hyn:

Am hen Iarll mae hyn o iawn.
I farnu a fu arnynt.

L. M.

Croesgynghanedd gyfan afrywiog yw pan fo 'r gair o flaen yr orphwysfa yn un-fyllafog, a gair y brifodl yn lluaws-fyllafog; fel nas gellir eu dattroi wyneb yngwrthwyneb, fal hyn:

Ym mhob ing, ym mhob angen. D. N.

Mae hefyd yn rhydd, wrth eiliaw croesgynghanedd, adu y llythyren *N*, pan fo hi yn gyffefin, (sef yn lythyren wreiddiol, neu 'r flaenaf gytfain o'r fraich) heb un yn ateb iddi ar ol yr orphwysfa; ac yno y gelwir y cynghanedd, *N* coll y gyntaf, fal hyn:

Ni roi dolc ar ei wawd yn,
Ni bu 'n frith bin o'i frethyn.

R. N.

Gochelwch ym mhob croesgynghanedd rhag bod marchawglythr heb fogail rhyngthi a'r marchawg yn fyllaf yr orphwysfa; oni bydd fyllaf o'r unrhyw i'w hatteb yn y nefaf at y brifodl.

CYNGHANEDD UNODL yw, pan fyddo 'n unodl o fewn canol y fraich. Dwy ryw gynghanedd unodl y fydd : unodl lûsg ac unodl fain.

CYNGHANEDD *Lusg* yw, pan fo rhyw fyllaf o flaen y chweched yn unodli ac yn llusgo at y chweched, a'r brifodl yn accen ddescynnedig, fal hyn :

Goreu bugail i'r dailiaid. *LL.*

Ac o gyfwillt cydfonieid, fel hyn :

Nid y ci carth flew arthfloch. *Ŷ. G.*

Ni wedd cynghanedd lûsg ar y fraich olaf i'r un o'r mesureu.

CYNGHANEDD *Sain Unodl* yw, pan fo 'r gwant a'r rhagwant yn unodli ; a'r rhan o'r fraich ar ol y rhagwant yn cynghaneddu â'r rhagwant, drwy gydatteb cydfonieid a chyfnewid bogeilieid ; ac nid oes mesur hyd y gwant na'r rhagwant, mwy na gorphwysfa cynghanedd lûsg fal hyn :

Plas, to dulas, ty deiliawg. *Ŷ. T.*

Ni chydwedda yn unodl y sain ddwy fyllaf mewn accen dderchafedig oni byddant un bwys. Sain ddyblyg, fal hyn :

Por, dor, dar, gwanar gwinau. *Ŷ. G.*

Gellir hefyd, a hynny 'n orchestol, osod amryw gynghaneddion ar yr un fraich ;

fef, fain o gyfwllt a chroesgyghanedd
ynghyd ; fal hyn :

I gelli-wig ac i'w llys. *Sp. V.*

Seingroes :

Aeth hiraeth i wyth Harri. *L. M.*

Seingroes o gyfwllt goll y gyntaf, neu
ewinog ar air mwys ; fal hyn :

Nan Conwy, man cawn y medd. *M.*

Sain traws o gyfwllt a chroes ddwbl
gyfwllt ewinog ; fal hyn :

Syr o'i ryw, Syr yr oes hon. *L. M.*

A'r holl gynghaneddion ar yr un fraich,
trwy orcheftion, mewn saith modd, bar-
nent yr athrawon ; fal hyn :

Tro ym, tro yma, at Rys. *M.*

Digon bellach yw hyn o amnaid i rybudd-
io 'r darlleydd athrylithgar i chwilio cerdd yr
athrawon awduraidd pencerddiawl, lle cânt
weled eu gwala o fiampleu gorcheftawl, os
craffant ar y cynhildeb.

Bellach soniwn am y mesureu.

MESUR yw rhif nodedig o fyllafon mewn
braich, neu o rifedi breichieu mewn pennill.
Rhif, neu nifer, y fyllafon mewn braich a
elwir CYHYDEDD. Dwy ryw gyhydedd fydd,
fef, cyhydedd mesur, (ac am honno y soniaf
ym mysg y mesureu) a chyhydedd braich.

Saith ryw GYHYDEDD *Braich* y fydd ;
 fef, faith golofn cerdd dafod. Ac fel hyn y
 dosperthir hwynt :

Y Gyhydedd Ferr a fefurir o bedwar
 fyllaf mewn braich.

Y Gyhydedd Wen o bump ;

Y Gyhydedd Las o chwech ;

Y Gyhydedd Gaeth o faith ;

Y Gyhydedd Draws o wyth ;

Y Gyhydedd Dros gl o naw ;

1 Gyhydedd Hir o ddeg fyllaf ; fal hyn :

Gruffydd griffwn,

O dad Owein Dwnn,

Brau wyt wyr Robert Dwnn,

Praffwydd wyd imp Ruffydd Dwnn,

Praffwaed dydd daed, Mareddydd Dwnn ;

Pwy yn rhoi dy aur pai Henri Dwnn ?

Pwy 'n orhoff dda, da, pai hen Ruffydd Dwnh.

L. M.

MESUR, sef PENNILL, yw nifer o freichieu
 ar un neu fwy o'r cyhydeddion, trwy gadw
 cymhariad, cynghanedd, gair cyrch, gair todd-
 aid, cyfochriad, ar yr un caniad.

Tri rhyw fesur fydd : cywydd, owdl, ac
 englyn.

Tri rhyw fesur CYWYDD fydd ; sef,
 cywydd deuair, cywydd llosgyrnog, ac owdl
 gywydd.

Dau ryw GYWYDD *Deuair* sydd, sef,
 cywydd deuair fyrrion, a chywydd deuair
 hirion.

Cyn dechreu dosparthu un o'r mesureu, rhaid im' ossod ar lawr reolau cyffredin a berthynant at bob un o'r mesureu. Bellach llyma 'r rheoleu i gyffylltu ynghyd y cymhariadeu, yr odleu, y cynghaneddion, a'r mesureu.

1. Pob cymhariad a wafanaetha ym mhob rhai o'r mesureu.

2. Pob odl, o bydd hi 'n unrhyw â 'r odl gyffefin flaenor, unodl fydd a chywir ganiad drwy y mesureu, eithr mewn proeft.

3. Ni chenir cadwynfyr na gorcheft y beirdd heb groes gynghanedd ym mhob braich.

4. Pob cynghanedd wafanaetha ac a gynghanedda yn gywir ganiad ym mhob braich.

5. Edrychwch am orcheftion y mesureu wrth ddosparthu pob pennill ar ei ben ei ben hun,

Pennill o *Gywydd Deuair Fyrrion* ddy-lwn yn nefaf son am dano. A hwnnw a fefurir o ddwy fraich o'r gyhydedd ferr; fef, pedwar fyllafog bob braich: y naill, a'r brifodl yn accen dderchafedig, fef, gair unfyllafog; a'r llall yn accen ddefcynedig, fef, gair a mwy nag un fyllaf yn y brifodl, fal hyn:

Croyw fir, cryf fedd,
Cof yw cyfedd.

S. V.

Pennill o *Gywydd Deuair Hirion* a fefurir o ddwy fraich ar y gyhydedd gaeth;

sef, faith fyllaf bob braich, ac yn unodli
â'r accenion amrafael, fal hyn :

Yfpys y dengys y dyn,
O ba radd y bo 'i wreiddyn. T. A.

Pennill o GYWYDD *Llosgyrnog* a fegurir
o ddwy fraich o'r draws gyhydedd, yn un-
odl â fyllaf gorphwysfa y gynghanedd yn
y llosgwrn, fal gair cyrch ; a'r llosgwrn
yw y drydedd fraich ar y gaeth gyhydedd,
yr hwn fydd yn arwain y brifodl trwy 'r
cywydd, fal hyn :

Yr hen ddaiar hon a dduodd,
Y gloyw awyr a ddrwg liwiodd,
A grynodd pan goroned. Sp. V.

Owdl GYWYDD a fegurir o ddwy fraich
o'r gyhydedd gaeth ; yr odl olaf o'r fraich
gyntaf yn cyrchu 'n unodl, ac mewn am-
ryw accen, at air yr orphwysfa yn yr ail
fraich, sef ar air cyrch, a'r odl olaf yn un-
odli drwy 'r cywydd. Rhaid i'r gynghan-
edd yn y fraich olaf fod yn gynghanedd
groes rywiog, fal y galler troi owdl gy-
wydd yn gywydd deuai hirion, fal hyn :

Llwyth Trefor, llu waith trafael,
Llew ebrwydd hael, llwybraidd hedd. S. V.

Darfu fon am benhillion o gywydd.

Yr ail gaingc o brydyddiaeth yw *Owdl*.
OWDL yw caniad o amryw fefureu yn ol
yr arfer fathredig ; eithr wrth gerdd y tri

phrif-fardd a dull Cynddelw, ac arfer holl ieithoedd Europa.

Ni ddylai onid un mesur fod yn yr un caniad. A pha fefur y dechreuer, eynnal hwnnw trwy 'r owdl, pe gorcheft y beirdd fai. Ac os hir fyddai 'r caniad, mae 'n rhydd newid y brifodl.

Wyth mesur Owdl y fydd : cyhydedd, toddaid, gwawdodyn, hupynt, cadwyn fefur, cyrch a chwтта, clogyrnach, a gorcheft y beirdd.

Tair CYHYDEDD *Mefur* y fydd ; fef, cyhydedd wythban, cyhydedd nawban, a'r gyhydedd wendrosgl.

Cyhydedd Wythban yw pennill o bedair braich ar y draws gyhydedd, fef, wythfyllafog bob braich, ac yn unodli drwy 'r owdl neu 'n proestio ; fal hyn :

I'r Mab cyfarchaf rhwyddaf rhin,
I'r Tad a'r Yspryd gloywbryd, Glân,
Neud mau yw cofiau cân i'm cyfun?
Nid rhaid i'm ammeu llyfreu llên. *Tal.*

Cyhydedd Nawban a fefurir o bedair braich, ar y golofn drosgl, a phob braich yn unodl drwy 'r owdl, fal hyn :

Na bo 'n un aelod boen anialwch,
Na gweyw i'w ddilyn nag eiddilwch ;
Er dwfr restrwaed i farw rhwystrwch,
Er y gwirion waed, Fab, gwrando f' ebwch !

Y *Gyhydedd Wendrosgl* a fefurir o dair braich , y ddwy gyntaf o bum fyllaf bob

un, yn unodl â gair yr orphwysfa yn y drydedd fraich, fel gair cyrch; a'r drydedd, o naw fyllaf, yn arwain y brifodl drwy yr owdl, fal hyn :

Torr weyw at yr ais,
I'th ddwrn a'th harnais,
Trech yw na malais tri chan milain. *G. T.*

TODDAID yw mesur o ddwy freich, lle bo gair ar ol y brifodl yn y fraich gyntaf yn toddi, o dri fyllaf i ddau, o ddau i un. Y fraich gyntaf yn wastadol o'r mesur hyn a fydd o ddeg fyllaf; sef, ar y gyhydedd hir. Yr ail fraich fydd naill ai o chwech, ai o naw, ai o ddeg fyllaf. Pa gynghanedd bynag fo 'n y fraich gyntaf, rhaid i'r orphwysfa fod yn y pummed fyllaf. Ac os cynghanedd fain fydd, yr hon fydd naturiolaf yn y man hyn, fe ellir goddef y gwant lle fynner, am y bo 'r rhagwant yn y pummed fyllaf. A'r ail fraich, sef chwech fyllafog, yn ateb i'r gair toddaid naill ai ar gynghanedd fain, neu ar gynghanedd braidd gyfwrdd, hon fydd rydd i'w chanu 'n y fraich yma; (ac mewn un o'r mesureu, onid y fraich olaf i hwn nid rhydd i'w chanu a phaladr englyn unodl union) a'r brifodl cyn y gair toddaid yn unodli â'r olaf o'r ail fraich; ac felly trwy 'r mesur.

Da rhydd am gywydd i'm gaeau, a main
Eiliw monwes degau; &c. *J. D.*

A thoddaid o'r mesur hwn ni chenir ond ynglŷn âg arall; am hynny toddaid ynglyn

y gelwir. Eithr o bydd yr ail fraich i'r toddaid o naw fyllaf neu ddeg, rhaid i'r gynganedd fod, naill a'i yn fain at y gair toddaid, neu 'n groesgynganedd, ac yn ateb ar yr orphwysfa i'r gair toddaid, yr hwn fydd yno 'n air cyrch ; os naw, fal hyn :

Oes ffawydd na nydd neu onn yn wewyr,
Oes brenffyr, nas gyrr yn yfgyrion ? *D. N.*

A thoddaid deg fyllafog yn yr ail fraich ar groesgynganedd, fal hyn :

Fal gw lith awyr ffrith ar ffrwythau 'r ddaiar,
Fal grawn, fal adar, fal gro neu flodau. *T. A.*

Dau bennill a henyw o doddaid ; sef byr a thoddaid, a hir a thoddaid.

Byr a Thoddaid a fefurit o doddaid o un fyllaf ar bymtheg, yn gyntaf, a phedair braich wyth fyllafog ; sef, ar y gyhydedd draws ; a thoddaid o'r unrhyw ar ol, yn unodl oll, fal hyn :

Duw Arglwydd, o rwydd wiw ras, da olud,
Oni deila gwnn blas,
Ail oferwaith i lafurwas,
Dwl pwl iawn geisio adail plas.
A Duw oni wilia dinas,
Oferwr gwiliwr a phob gwas :
Duw yw gwiliwr gwr â'i guras, gadarn,
Duw a geidw bawb addas. *M.*

Os y mesur hwn a genir drwy 'r owdl, nid rhaid ond un toddaid rhwng pob pedair braich.

Hir a Thoddaid a fefurir o bedair braich o'r gyhydedd hir, a thoddaid o ugain fyllaf ar ol, yn unodl drwy 'r owdl, fal hyn :

I Fair da weiniaeth a fu 'r dewinion,
O raith refymmol wrth eirieu Simeon ;
Mawr oedd i'r ddeulu, myrdd o urddolion,
Ymgais â'r feren, megis rhos irion ;
Gwiriondeb Siofeb, dewifafon hi,
Gadu 'r gair iddi gyda 'r gweryddon. G. T.

GWAWDODYN yw mesur o amryw rifedi o freichieu ar yr un golofn ; a hynny a wna ddau ryw wawdodyn ; fef, gwawdodyn byr a gwawdodyn hir.

Gwawdodyn Byr a fefurir o ddwy fraich ar y gyhydedd drosgl, a thoddaid o bedwar fyllaf ar bymtheg ynglŷn, ac yn unodl trwy 'r owdl, fal hyn :

Ni phery onnen i'w pheirianneu,
Dan dewin ddyrnod, ond yn ddarnau ;
Ewinawg, ofawg afeu braich a bron,
A nyddai linon yn ddolenneu. Tr A.

Gwawdodyn Hir a gyfanfoddir o ben-nill ar owdl a elwir, cyhydedd naw ban ; fef, pedair braich ar y gyhydedd drosgl, a thoddaid o bedwar fyllaf ar bymtheg ar ol, yu unodl drwy 'r owdl, fal hyn :

Yn iach na helwyr na chynhaliaeth,
Na meirch o arial na marchwriaeth,
Na gweilch i'w harwain na gwalchwriaeth,
Na chwn awyddus na chynnyddiaeth,
Na cheifion mwyfon am wafanaeth gwledd,
Na chog i Wynedd na choguniaeth. T. A.

HUPYNT yw mesur a rydd i'r bardd ryddid i ganu, naill ai 'n gynghaneddol ai 'n gyfochr. Dau ryw hupynt fydd; sef, hupynt byr a hupynt hir.

Hupynt Byr a fefurir o ddwy fraich; y gyntaf ar y gyhydedd fer, o bedwar syllaf; y llall ar y gyhydedd gaeth, o faith syllaf. Hefyd y fraich gyntaf ar air cyrch, naill ai mewn cynghanedd neu 'n gyfochr, yn ateb i'r orphwysfa yn y pedwerydd syllaf o'r ail fraich; a'r olaf yn unodli trwy 'r owdl; fal hyn:

E gafgl i gyd
Y bobl o'r byd, bu abl o'r bôn;
At blant bu lwydd.
Abram ebrwydd, arwydd wyrion. *M.*

Hupynt Hir a fefurir o dair braich; sef, dwy fal hupynt byr, ac un arall fal y gyntaf o'r ddwy; fel hyn:

It' f' eidduned,
Wyt ddymuned,
Eilwedd luned, wylweddw lonydd;
Uthr doluriais,
O'th ferch curiais,
A llafuriais fy lleferydd.

CADWYN-fefur yw pennill lle cadwyner y cynghaneddion yn orchestol. Dau ryw gadwyn-fedur fydd; sef, cadwyn fyr, a chyfochr gyrch cadwynog.

Cadwyn-fyr a fefurir o bedair braich ar y gyhydedd draws; a phob braich yn

cynghaneddu bob ail fyllaf drwy bob braich ; a'r gair olaf o'r fraich gyntaf yn cyfochri ar air cyrch at orphwysfa 'r ail ; a'r olaf o'r drydedd fraich yr un modd, ar air cyrch cyfochr, yn ateb i orphwysfa y bedwaredd yn unodl ; a'r pedwerydd fyllaf o'r fraich gyntaf, a'r olaf o'r ail, a'r pedwerydd fyllaf o'r drydedd fraich, a'r olaf oll, yn unodli trwy 'r owdl ; fel hyn :

Elis eiliog o'i lys olau,
Eilwad olau i wlad elwog ;
Euran warrog o ran orau,
Ar y dorau wryd eurog.

Cyfochr Gyrch Cadwynog a fesurir o be-dair braich ar y gyhydedd draws, fal cadwynfyr a hupynt hir ynglŷn âg ef i gwplhua 'r mesur. Hefyd y fyllaf cyntaf o'r fraich gyntaf, y fyllaf olaf o'r ail fraich, a'r fyllaf olaf o'r bedwaredd fraich, yn unodl gyda phrifodl yr hupynt ; ac felly trwy 'r owdl ; a'r trydydd a'r pedwerydd fyllaf o'r fraich gyntaf yn unodl gyfochr â'r trydydd a'r pedwerydd fyllaf o'r drydedd fraich ; a'r ddau fyllaf olaf o'r fraich gyntaf yn unodli â'r trydydd a'r pedwerydd fyllaf o'r ail fraich yn gyfochr ar air cyrch ; ac felly y ddau fyllaf olaf o'r drydedd fraich yn ateb yn gyfochr unodl, ar air cyrch, i'r trydydd a'r pedwerydd fyllaf o'r bedwaredd fraich ; fal hyn :

Gereint cwlen, gwr nod calis,
 Rod a phalis, rhed a philer,
 Hyd y mwlen, hwde 'u malis,
 Mwy, iaith Alis, yma 'th hwylar ;
 Capten siaseu,
 Cestyll, plafau,
 Gwyr curafau, a grog croeser ;
 Iacheist gofau,
 Galanafau,
 A chydrafau i chwi trofer.

CYRCH A CHWTTA a fefurir o wyth braich ;
 y chwech fraich gyntaf fal tri phennill o gy-
 wydd deuaire hirion yn unodl ; a'r ddwy ol-
 af fal pennill o owdl gywydd ar air cyrch,
 ond nad rhaid cadw accen ; a'r fraich olaf
 yn unodli â'r chwech gyntaf ; ac felly 'n ar-
 wain y brifodl trwy 'r owdl, fal hyn :

Erfai yw 'r llys ar for llon,
 Hyn o les a wna'i leision ;
 E gair gwres yn y gaer gron,
 E gair feigieu gwrefogion ;
 A'r ceirw fry o barceu 'i fron,
 A'r eogiaid o'r eigion ;
 A gwenith a phob gwinoedd,
 Mae 'r tiroedd a'r mor tirion. *L. M.*

CLOGYRNACH a fefurir o bum braich ; y
 ddwy gyntaf ar y draws gyhydedd o wyth
 fyllaf bob un ; y ddwy ganol, o bum fyllaf
 bob un, ar y gyhydedd wen ; a'r olaf, o
 chwech fyllaf, ar y gyhynedd las : y fraich
 gyntaf, a'r ail, a'r olaf, yn unodli trwy 'r
 owdl ; a'r drydedd a'r bedwaredd fraich yn
 unodli, ar air cyrch, â'r trydydd fyllaf o'r
 fraich olaf ; fal hyn :

Y prophwydi, puraf hediad,
 Aml o rinwedd, a'i mawl ranniad ;
 Drwy gerdd draw a gair,
 I un Mab Ion Mair,
 I'w gadair a'i godiad.

M.

GORCHEST Y BEIRDD a fefurir o dair
 braich ; y ddwy flaenaf o bedwar fyllaf bob
 un ar y gyhydedd fer ; a'r olaf, o faith fyllaf,
 ar y gyhydedd gaeth ; a'r ail fyllaf o'r fraich
 gyntaf yn unodli â'r ail fyllaf o'r ail fraich ac
 â'r ail o'r drydedd ; hefyd y fyllaf olaf o'r
 fraich gyntaf, a'r olaf o'r ail, yn unodli ar air
 cyrch â'r pedwerydd fyllaf o'r fraich olaf ;
 y fyllaf olaf o'r fraich olaf yn arwain y brif-
 odl trwy 'r owdl. ; ac o fewn pob pedwar
 fyllaf o'r deuddeg cyntaf yn croesgyng-
 heddu 'n rhywiog ac yn unodli wyneb yng-
 wrthwyneb ; y tri fyllaf olaf yn croesgyng-
 haneddu â'r pedwar blaenaf yn y fraich olaf ;
 fal hyn :

I'r drwg, waid rydd,
 Oer wg e rydd,
 A dwg, y dydd, dig i'w dal.

M.

Soniwn bellach am Ynglynion.

YNGLYN yw mesur, naill ar ei ben ei hun
 ai mewn gosteg, neu mewn owdl. Dau ryw
 ynglyn y fydd ; sef, ynglyn unodl ac ynglyn
 proest.

Tri rhyw YNGLYN *Unodl* fydd : unodl
 union, unodl cyrch, ac unodl crwcca.

Ynglyn Unodl Union a gyfansoddir o ddau fefur : sef, toddaid o un fyllaf ar bymtheg, a phennill o gywydd deuair hirion ar ei ol ynglŷn âg ef ; fal hyn :

Jefu i'n caru fy 'n dwyn coron nef,
 Jefu Naf angylion ;
 Jefu yw Ior yr oes hon,
 Jefu a geidw ei weision. *L. Gl.*

Gofteg yw caniad o ddeuddeg ynglyn unodl union yn unodli trwy 'r caniad.

Ynglyn Unodl Crwcca nid amgen mesur nag unodl union, eithr gorfod goffod y pennill o gywydd deuair hirion yn flaenaf, a'r toddaid ar ol ; fal hyn :

Braidd yn fyw, bereiddwen ferch,
 Briw digwyn bradog annerch ;
 Briwiad ofodiad fy ferch ar loer gwlad,
 Brad anfad bryd wenferch. *R. M.*

Ynglyn Unodl Cyrch a fefurir ac a genir fal y pedair braich olaf i gyrch a chwтта ; fal hyn :

Gwenferch odidawg winfaeth,
 Gyrrodd i wan gur oedd waeth ;
 Gerydd dig wiwridd degau,
 Gryd afau gyrru dwysaeth. *R. M.*

YNGLYN *Proest* yw mesur heb unodli fal yr holl fefureu, eithr yn proestio. Dau ryw ynglyn proest fydd : sef, proest cyfnewidiog a phroest cadwynodl.

Proest Cyfnewidiog a fegurir yn un hyd ag unodl cyrch, eithr lle dylai y brifodl fod, mae 'r syllaf olaf yn cyfnewid bogeil neu ddiphong, ac yn cadw 'r un gytsain trwy 'r pedair braich, mewn syllafeu o'r unrhyw ; fal hyn :

Gwynedd am ein gwledd mae 'n gloff,
Marw llew 'r Prins, mae 'r lloer heb priff ;
Marw 'n pen, a'n capten, a'n cyff ;
Marw Salbri im' a'r fêl braff. *Tr. A.*

Proest Cadwynodl a fegurir o'r un hyd a phroest cyfnewidiog ; eithr bod y fraich gyntaf a'r ail yn proestio yn y syllafeu olaf o bob braich ; a'r drydedd yn proestio â'r bedwerydd ; felly y fraich gyntaf yn unodli â'r drydedd, a'r fraich ail yn unodli â'r olaf yn y syllafeu olaf, bob braich, fal hyn :

Eglwyswr teg o leision,
Apostol o fab Iestyn,
Ail Daniel o wlad Einion,
Allwedd dyfsg a lleuddad wyn. *L. M.*

Rhydd i'r prydydd gysylltu y mesureu.
Y neb a chwennycha wybod ychwaneg,
darllened Ramadeg

IEUAN DAFYDD RHYS.

FLORES
POETARUM
BRITANNICORUM.

F L O R E S

POETARUM BRITANNICORUM.

Y ddau Addaf. ADAMI DUO.

AU Addaf oedd dydd a fu,
Od air weithian i draethu ;
Un diriaid, enw daiarol ;
Un o nef, awn yn ei ol.

Trown yngod, rhag trin angall,
Yr holl lu, o hwn i'r llall.

Raff. R.

Un Adam ddinam i'w ddydd, a'n gwthiodd
I gaethfyd tragywydd,
Ag ail Adam, gweledydd,
Ar bren croes a'n rhoes yn rhydd.

Gweniaith. ADULATIO.

NA chredwch air gwych rhydeg,
Antur o dwyll, ond trwy deg ;
Gwenwyn ni wn gan un Iaith,
Mwy na gwenwyn mewn gweniaith. *T. A.*

Adeilad ar y graig, nid ar y tywod.

ÆDIFICANDUM IN SOLIDO, NON ARENA.

ADEILAD trwch, ar dal traeth,
Dŵr a'i bawdd, drwy wybyddiaeth.

Llunia adail, lle nodir,
Lle nid êl y llanw i dir.

W. LL.

**Oedran a phara pethau Bydol a phethau
Befol. ÆTATES & DURATIONES RERUM.**

TRI oedran, hoywlan helynt,
Trioedd a fu gyhoedd gynt.
Tri oed pawl gwern a fernir
Ar gi da mewn erwgoed ir.
A thri oed ci, iaith hoywryw,
Ar farch, da ei barch er byw.
Tri oed march dihafarchdroed,
Ar wŵr ; ond bychan yw'r oed ?
Tri oed gŵr, herwr hoywrym,
Ar yr hydd, llamidydd llym.
Tri oed carw hwyrfarw, hirsefain,
Ar fwyalch goed, eurfalch gain.
Tri oed y fwyalch falchdeg,
Ar dderwen mewn dairen deg.
Teir oes derwen a enwir,
O warrant hên, ar rwnn tir.
Er hyd oes dâr i'w harwain,
Byr para 'r hwya o'r rhain.
Pob un o hyn rhwyfyn rhôd,
A dderfydd yn ddiarfod,
“ Nid gwiw i neb wrth'nebu ;
Mor ing y daw 'r angeu du.
Angeu ni âd yn angof,
Na gwyllt, na diwyllt, na dof.”
Ni a gweision Iôn gwiwfyth,
Y gŵr fry, a bery byth ;

Yn y *nef* yn Bendefig,
 Heb drangc, heb orphen a drig ;
 Heb liw nos, gwiwnos ganu,
 Heb fwg, heb dywyllwg du.
 Jechyd heb orfod ochain,
 O glwyf mor iached â'r glain.
 Pawb yn ddengmlwydd, arwydd Iôr,
 Ar hugain, heb ddim rhagor.
 Lle mae pob prif ddigrifwch,
 A phlâs ein Pennadur ffwch.
 Gochel uffern, gethern gaeth,
 A'i helwyr, drwy hy alaeth.
 Lle mae 'n barod, cyfnod câs,
 Bacheu, cigweinieu gwynias :
 A'r eiry gwynn, cyn cannoed,
 A'r iâ ni thoddes erioed.
 A magleu, rhwydeu mal rhod,
 Megineu, peirieu parod.
 Awn bob ddau â golauad
 I Eglwys Duw ein glwys Dad,
 A thalwn (pam na thelir ?)
 Offrwm a degwm o dir.

Iolo.

Ceraint. AMICI, CLIENTES, ET COGNATI
 IN PRECIO HABENDI.

GWYR a wna'r gŵr yn wrol,
 Gŵr a wna gwŷr yn ei ôl.
 Gŵr a wella 'r gwŷr wellwell,
 A gwŷr a wna 'r gŵr yn well.
 Naws carennydd nis crina,
 Cywir a dwys fydd câr da.

*Llo.**D. N.*

Gwell ydyw, ac o llidir,
 Gâr yn d' ol nag aur neu dir. *S. T.*

Frowch o wenwyn trwy 'ch iawnwaed,
 Triagl yw gwynt arogl gwaed. *T. A.*

A garo lladd ei geraint,
 A gyll ei frig oll a'i fraint. *For F.*

A dreifio 'i wyr â'i draffau,
 A all yn hawdd oll wanhäu. *W. LL.*

Crin yw dyn, câr ni 'dwaenir,
 Nid câr da, ond acr o dir. *S. T.*

A fo balch ef â heb wÿr. *D. N.*

Cas Ceraint. AMICORUM DISCORDIA.

LINGUA COHIBENDA.

CAR yn cyhuddo arall,
 Hawdd i'r llaw gyhuddo 'r llall.
 Noethed bawb, nithied heb wir,
 Fai gilydd, ef a goelir.
 Gair a drig ar y drygwaith,
 A'i liwio 'r gwaed lawer gwaith.
 Cywilydd câr dros arall;
 O bai wir llwyr yw bai 'r llall.
 Attal faeth nid dilys ynn,
 A êl unwaith o lilyn. *T. A.*

Adfyd a Gwrthwyneb. AFFLICTIO

PURGAT.

A nithio gloyw wenith glân,
 Y ller oll a yrr allan. *O. G.*

**Cariad, Ofn, Glewyd. AMOR, METUS,
FORTITUDO.**

TRWY eirieu llid y try 'r llaill,
Trwy gariad y trig eraill. *H. D.*

Ofn dy lu o fewn dy wlad,
Etto goreu i ti gariad.
Gwell yw bodd a gallu byw,
Na dwyn fwydd dyn sy heddyw. *T. A.*

Gwell rhy draws heb gydnaws gwan,
Yn rhyw dro, na rhy druan.
Argoel yw, ni lywir gwlad
Oni cheir ofn a chariad.
Da yw'r maen lle bai dair mil,
Yngod gyda 'r Efengil. *R. Ll. R. R.*

Na phar d' ofn, Offeiriad wyd. *T. A.*
Ni mynn cariad ei wadu,
Na'i ddangos i lios lu. *D. G.*

Mae'r ddihareb mo'r ddiras,
Na bu gu iawn na bai gas. *I. Deul.*

I'r Pant y rhed y dwr. AQUÆ DEFLUUNT.
Y dwr pŵr a red i'r pant.

Creffit. ARS.

GWELL yw Creffit meddir, hir hŷd,
Na gwylan, *befr*, na golud. *D. G.*

Cybydd-dod, Clufeni, Haelioni.

AVARITIA, ELEEMOSYNA, LIBERALITAS.

CRINO dyn yw cronni da. *T. A.*

Na âd drachwant yn drechach,
Nid yw'r byd onid awr bach. S. T.

Cymmer drwy wychder dy ran,
Gad i eraill gadw arian. T. A.

Iawnach i gybydd enwir,
Garu Duw nag erw o dir ;
A phrynu *nef* trwy lefair,
Gan dlawd er cerdawd y cair.
Pryned ddyn prin oed ei ddydd,
A'i dda, *nef* iddo 'n ufydd.
Beth a dâl, onid dialedd,
Da 'r byd wrth fyned i'r bedd? M. R.

Colli 'r clustiau cau cedyrn,
Cilwg hir, cyn cael y cyrn. G. Gr.

Drygfoes. AUDACIA, INVERICUNDIA.

EF ai'r afr, wrth ei ffafriaw,
Oll o'r drws i'r allor draw. L. Mon.

Antur. AUSUS.

NI chafad pryd na chyfoeth,
Trin ddwys heb anturio 'n ddoeth. B. Br.

Ûndrech y Cnawd a'r Ûspryd. CARNIS
ET SPIRITUS PUGNA.

YMARGIO, blino 'n ddwy blaid,
Mae yno 'nghorph am enaid.
Yr enaid ni châr ronyn
Garo y corph gorwag gwyn ;
Ni fyn y corphyn, pe caid,
Iddo a fynno f' enaid.

F' enaid, o caid, a fyn cael
 Fwyd o *nef* dan ei afael.
 Y corph a fynn, heb naccäu,
 Gael iddo win a gwleddau.
 Yr enaid, yn wirionnach,
 A dan y byd fal dyn bach :
 Y corph a fynn a'r llyn llawn,
 Ragoriaeth ar y gwiriawn.
 Chwannog yw 'r corph bywiog bach,
 I feddwi a chyfeddach :
 Gofyn y mae am gyfedd,
 Gofyn mae drachgefn y medd. L. G.

Crist yw ein Ceidwad. CHRISTUS UNICUM
 SACRIFICIUM ET UNICA SALUS. EJUS
 VULNERA.

NID oes offrwm, trwm yw 'r tro,
 Oen Duw ufydd, ond efo. R. R.

Goreu pardwn gwn a gaid,
 Gwaed yr Oen gadw'r enaid. S. T.

Ceifio gwilio, pob gweli,
 Ar Dduw *nef* yr oeddwn i ;
 Un man cyfan nis cefais,
 Heb gael ei waed, a heb glais. F. B. kir.

“ Ni all Angel penfelyn,
 Na llu o faint, ddim lles yn ;
 Na neb ond Un a'i aberth,
 A roes i ni räs a nerth. G. F. Ll. F.

Pwy ar ôl a ddug ddolur
 Er tynnu pawb o'r tân pûr ?

Ni fydd yn yr oes a fo,
Un brenin mwy a'n pryno."

Æ ðef. CÆLUM. VI. ÆTATES & MORS.

DA yw *nef* i'r dyn afiach,
A da yw *nef* i'r dyn iach. L. G.

Cyttundeb. CONCORDIA.

DA 'r ardd ychen mewn pen pant,
A chyttun, o chydtynnant. W. Ll.

Cymmer reffwm, trwm bod rhôch,
A dod reffwm da droffloch. T. A.

Cyngor. CONSILIUM.

BWRW tŷ fy well, Brutus hâd,
O gyd alw, nag adeilad. T. A.

Gwir diau caiff gwrda call
Gyngor gan un lleſg angall. S. T.

Llew enwog, gallai annoeth
Yn nghwrr dyſg gynggori doeth. S. T.

Ef a gaid dyſg, fagad hardd,
Gan ynfyd ac unionfardd. T. A.

"O rhoi gyngor rhag angen,
Edrych bwy a droech ei ben.
O gelli roi i gall ran,
Ac i angall, nag yngan.
Deall y gair diwall gwych,
Gwna d' ateb cyn y dwettych ;
Am bwy 'r aeth, a pha draethen,
Ac wrth bwy, y gair o'th ben." G.

Na ro d' arian allan, wŵr,
 Heb wŵstl it er neb bostiwr ;
 Ac o rhoi, drwg yw 'r rheol,
 Cei lawn waith i'w cael yn ol.

“ At gyfreithiwr, gwladwr glan,
 Na ddyred yn ddi arian ;
 Nid plesser dy fatterion
 I'r gŵr braifg heb aur ger bron.”

T.

Hygoledd. CREDULITAS.

A goelio pawb, y glew pŵr,
 E ddaw 'n waith iddo wneuthur.

T. A.

Clyw 'r ddeuchwedl, claiar ddichell,
 Calon bur, cyn coelio 'n bell.

Duw. DEUS.

Nid oes arglwydd ond Jesu,
 Na brenin gorllewin llu.

Iolo.

Gwell yw Duw na gallu dyn.

O. G.

O bydd cyfyng heb eudduw
 Gan ddyng, mae 'n ehang gan Dduw. G. J. H.

Duw a ry gwymp i'r drwg wŵr ;
 Duw a gyfyd ei gofiwr.

H. Ar.

Oes im' ddim o ddaioni,
 Onid a wnaeth ein Duw ni.

D. Ed.

Rhan dda iawn, rhan Dduw yna,
 Yw rhoi dawn fyth i'r rhai da :
 Rhan dyn o'r nodeu uniawn
 Yw, gwedi dêl, gadw y dawn.

S. T.

Dialedd Duw a'i olwg A ddaw yn drwm i ddyn drwg. Dyfrys y denfyn Duw fry Y dialedd lle dyly.	<i>D. Ll.</i>
Ira rhodd ar wŷr heddyw, A goreu ftâd, yw gras Duw.	<i>H. Ar.</i>
Rhaid i'r un y rho Duw ras, Bydgerdded gydâg urddas.	<i>T. A.</i>
Mwya gras yw ymgroefi.	<i>S. T.</i>
Gwaith blin ac annoethineb, Ymryfon oll am ras neb.	<i>T. A.</i>
Ni fynno Duw nef anwyl, Ni lwydd ac nid rhwydd yr hwyl.	<i>Sim. F.</i>
Y mae 'n well, be deellym, Byth Duw na gobeithio dyn.	<i>S. T.</i>
Gwae a grêd, uwch caledawr, I ddim oll ond i Dduw mawr.	<i>Iolo.</i>
Namyn a ddywettwy o Dduw a Mab Mair Nid oedd iawn i ddyn ddywedyd gair.	<i>Br. F.</i>

**Anghyttundeb. DISCORDIA FACILE ORTA,
DIFFICULTER SOPITA.**

GODDAITH a roir mewn eithin,
Gwanwyn cras, trwy 'r gwynnon crin ;
Anhawdd fydd ei diffoddi,
Ac un dyn a'i hennyn hi.
Athrodion gweision y gwŷr
A bair adwyth rhwng brodyr :

Geirieu da a gwŷr i'w dwyn
 A ddinystyr y ddau wenwyn. *D. I. F.*
 Ar Jesu mae rhannu rhod,
 Ac o gythraul goeg athrod. *L. G.*

Blaenor. DUX FORTIS.

Beth a yrr blaen byth ar blaid?
 Blaenor â byw ei lonaid. *T. A.*
 Ofer yw llu, ef ai i'r llawr,
 O bai lonydd y blaenawr. *S. C.*

Clusen. ELEMOSYNA : VI. AVARITIA.**LIBERALITAS.**

A rydd hael yw 'r eiddo 'i hun. *T. A.*
 Dyn a ran da yn ei raid ;
 Duw a ran da i'r enaid. *G. Gl.*
 Na roed neb, cywirdeb call,
 Er gŵft aur, ar goft arall.
 A fo hael, gafael gyfun,
 A hŷ, bid o'i dda ei hun. *G. Ll.*
 Ni wŷr y llawn, o'r holl iaith,
 Wich y gwag orwag araith.
 Pam nad ystyr? Byrr yw 'r byd
 Goludfawr wrth galedfyd. *S. T.*

Siampleu. EXEMPLA.

CYNGOR periglor eglwys
 Ydoedd i ddyn (pand oedd ddwys):
 "Gwna a archwy 'n gynhyrchiol,
 Union farn, ac na wna 'n f' ôl."

Ninneu o'n rhwyfsg a'n ynni,
 Union a wnel a wnawn ni.
 Yn ôl anwiredd y naill
 Anwiredd a wna eraill.

M. R.

“ Rhyfedd iawn, rhyw fodd ewyn,
 Meddaled yw meddwl dyn !
 Na wêl dyn engyn angall
 Y llûn y fyrthiodd y llall.”

Llygattyn. FASCINATIO.

ARWYDDION diawl ar ddyn du,
 Yw tonnog lygattynnu.
 Ni ddaw un tro 'n dda ond drwg,
 Ac a welo drwg olwg.

**Gleuddeu. FORTITUDO. VI. AMOR.
 VECORDIA.**

NID yw rhyfel un helynt,
 Mal ar gyrph y milwyr gynt.
 Nid arfod yn y dyrfa,
 I berchi dyn a braich da.
 Egwan ddyn â gwain o ddûr,
 A dyrr nerth a Dwrn Arthur.
 Nid gwaeth corr ffraeth, lle cair ffrawd,
 Na Samson os â ymfawd. *Edm. P. i'r Gwn.*
 Dewr a gair ei drugaredd. *W. Ll.*
 A fo dewr hael ar fyd rhwydd,
 Nid i lesg y deil ysgwydd.
 Pam mai rhaid, o baid yn ben,
 Droï'r gwnn i daro 'r gawnen? *W. Ll.*

Na wna gynnen â gwannwr,
 Heb weddi gwan, heb wedd gŵr.
 Lle bu ryw gam llwybr a gaid,
 Gwnewch iawn er gwyn i'ch enaid. *T. A.*

Am air chwyrn cymmerwch iawn,
 Myn degwch mwy na digawn.
 Am weithred drom, o throid dryll,
 Gwna weithred, neu 'r gwayw 'n wythddryll.
 Pe lladd, er pwylllo heddyw,
 Pryfia di pa ryw fyd yw.
 Byd twyll heb adnabod dŷn,
 Baedd drûd, adnebydd dridyn :
 Dy gyftal, od ai gofti,
 Dy well, dy waeth, deall di.

Na chyffro un uwch ei ffrwyth,
 Ac na ddeffro gan ddiffrwyth. *T. A.*
 Gwna gadarn gynnig oediaw ;
 Gwrando wan gwirion, o daw.

Na chlyw, mwy na choel ewyn,
 Flas y dwr ar falais dyn.

Fe wna gwan, o fewn ei garn,
 Ryw hoccedion i'r cadarn. *T. A.*

Eiriach y neb archo nawdd. *T. A.*

Ni bydd gwan heb iddo garn. *T. A.*

Gŵraidd a gyrraidd ei gas. *D Ll.*

Lluddias urddas i ddewrddyn,
 Lluddias môr, lle'dd â os myn. *G. Gl.*

Cynnistoch. FRUGALITAS.

A bryno tir a braint da,
 Yn ei ardal â'n wŵrda.

A wertho tir wrth y tai,
Efo weithian a fethai. L. G.
Teyrn i defyrn od â,
Ei draul a gymmedrola. H. D.

Dŷn. Homo.

Ni bu yma neb ammarch,
Un wedd yw pawb ond eu parch.
Dir yw i bob aderyn,
Dysgu anrhydeddu dyn?
I ddyn e orwedd annof,
Ac ar ei law e ddaw 'n ddof. G. Ll.

Rhyfedd diwedd blodeuyn,
A rhyfedd yw diwedd dyn.
Dyn bob gronyn a grina,
Fal y dyn blodeuyn da. L. G.

Tyfu o goed diofer,
Y bu fal pob afal pêr.
O cynhara cyn hiroes,
Ni ddeil yn niwedd ei oes. T. A.

Ni phery gloywder seren,
Na'i phryd ond ennyd i wen.
Dail ieuaingc hyd wyl Ieuan,
A bery'n glos ar bren glân :
Wedi hynny oed hen-nyth,
Wiwach grinach, bellach byth.
Ar un fud, er nas edwyn,
Y messur Duw amfer dyn. B. Br.

Jesu, â'i hud yw'r oes hon,
A adeilodd hudolion ?

- Dail a ddigwydd bob blwyddyn,
 Dis a'i dwyll ydyw oes dyn. *L. G.*
 Darfu megis ar derfyn
 Y dydd, felly derfydd dyn.
 Mabolaeth mab a welir,
 I barhau fal bore hir :
 Diau i'r mab wedi 'r maeth,
 Yn greulawn ddwyn gwrolaeth :
 Wedi hynny daw henaint,
 Ac yn hen gorwedd gan haint.
 Yna nofa dan Jesu,
 Einioes y dyn yn nos du. *G. Gl.*
- Tri modd pond da'r ymweddyn,
 Hudol, a dis, a hoedl dyn ? *T. A.*
 Yn eu dadl echdoe 'n d'wedyd,
 Ddoe 'n fyw iach, a heddyw 'n fud. *L. G.*
- Breuola braw i'w elyn,
 Dim a'r y ddaiar yw dyn. *Iolo.*
- “ Breuach na barr o ewyn,
 Yn ei stâd yw einioes dyn.” *L. G.*
- Duw biau nodi bywyd,
 Duw ba beth a dyb y byd ? *T. A.*
- Pob cadarn a farn hyd fedd,
 A wnai Dduw 'n wan ei ddiwedd. *L. Mor.*
- Gan rai wrth ganu yr oedd
 Ymryson am yr oesoedd :
 Un a'i heirch, megis Noe hên,
 I oed eryr a derwen ;
 I'r llew y tebygai 'r llail,
 I geirw y tebyg eraill.

Ni thebygwn hwn i hŷdd,
 Nag i adar, neu goedydd.
 Difai gennyf ei dyfiad,
 Dwyn oed hir a dawn y tâd.

H. C. Ll.

“Cwyno ’r ydwyf rhag henaint,
 Cwyn hir gan ddryghin a haint.
 Cwyno anwyd cyn ennyd,
 Colles oll y gwres a’r gwrŷd.
 Gwden anwydog ydwyf,
 Gwedi nerth, gwywa dyn wyf.
 Tra fum i mewn tyrfau mawr,
 Was ynfyd ifangc fonfawr,
 Ebrwydd ehydrwydd hoywdrum,
 A chryf iawn yn chware fŷm.

I. Br. H.

Dieiddil a da oeddwn,
 A chryf a gorwyllt a chrwn :
 A hefyd efgyd ysgawn,
 I ben yr allt buan ’r awn :
 Trin y bêl a phob helynt,
 A rhedeg fal gwaneg gwynt.
 Heddiw os i’r rhiw yr af,
 O arfeddyd hwyr fyddaf.

S. C.

Lle bo’r gamfa ferra fach,
 Llymfi fyddaf yn llamfach.
 Ni chredir, nychu ’r ydwyf,
 Y rhodia ’i mwy ; rhy drwm wyf.
 Un llŷn yw hŷn a henaint :
 Yn ful gan ofal a haint :
 Ysceirieu yn yscyrion
 Y fydd i’ m ffydd, yn ddwy ffon :

Yfgwyddeu anofgeddig,
 A chorph heb na lliw na chig.
 Gleinieu fy nghefn a drefnwyd
 Yn gerrig craig neu gorc rhwyd.
 Rhyfedd yw'r ais a'i rhifo,
 Fal cronglwyd lle tynnwyd to *Ƴ. Br. hir.*
 A'r breichieu fal ffystieu ffyn,
 A gwayw fy ym mhob gewyn.
 Anaf lesg yn gorefgyn,
 A'r blew a'r gwallt yn blu gwyn.
 A'r dannedd, O salwedd fon,
 Afluniaidd yn felynion.,
 A'r olwg ddiwg ddeall,
 Truan o ddyn, yn troi 'n ddall. *S. C.*
 Gwreinaint, caf waith ymgrafu,
 Sy haint gyda 'r henaint du.
 Crynedig i'm croen ydwyf,
 Cryniad deilen aethnen wyf.
 Gwr oerach nag Eryri
 A Berwyn wyf i'm barn i.
 Ni thyn na chlydwr, na thân,
 Na dillad, f'anwyd allan.
 Troi a sefyll tra safwy,
 Tan grafangeu 'r angeu 'r wy.
 Rhod Duw 'm bwyll, rhaid im bellach
 Ryngu bodd yr angeu bach. *Ƴ. Br. hir.*

Ni wyl neb am beth ni wyl. **IGNOTI**

NULLA CUPIDO.

NID rhaid i ddyn, tywyn tes,
Wylaw ond am a weles. *L. G.*

Anwadalwch. INCONSTANTIA.

A arddelwo o'r ddwylwy,
Ni wŷr a ddaw un o'r ddwy. *J. Deul.*

Diwydrwydd. INDUSTRIA.

TRECH yw a gais fantais ferr,
Na 'r hwn a geidw o'r hanner. *M. R.*

Trech yw a gais, trwy awch gŵg,
Nag a geidw rhag dirieidwas,
Ei ddyn gwynn ar ael glynn glas.
Nid hawdd cadw cymmen wenn wych
Rhag lleidr yn rhygall edrych. *D. G.*

Trech a geifiodd o'i fodd fis,
Gwag ydoedd, nag a gedwis. *N.*

Diogi. INERTIA.

NID gŵr ni newid gware,
Nid llong heb fyned o'i lle. *G. Gl.*

Trais. Traha. INJURIÆ. VI.

OPPRESSIO.

BYTH ni thyf dawn yn iawn wedd,
Bron oer, lle bo'r anwiredd.
A fo 'n gam ni fynn y gwir ;
A fo 'n iawn ni fynn anwir. *H. Ars.*

Na chwsg awr â chas gwiriawn,
O gwnai gam, heb gynnig iawn. *T. A.*

A gasgler ar farch malen,
Ni thyf mwy na gwenith hen. *D. Ll.*

Destun. IRONIA.

ERIOED ni welais yr un,
 Euraid wyftl, a roi destun,
 Na cheffid, meddid i mi,
 Dyft iawn orn destun arni. *O. G.*

Cenfigen. INVIDIA.

GWRDA ni ddeil gair dan ddaint. *T. A.*
 Gwan a fâg y genfigen,
 Gwannwr byth nis gwna ar ben.
 A fo gwan genfigennwr,
 Hir yn was a hwyr yn wr.
 Calon pob gwr aflonydd
 Cneuen y genfigen fydd.
 Camp hen genfigen ar fêr,
 Cnoi galon cyn y gweler.
 Curo 'r ais fel cyrriau 'r ôg,
 Cnoi y cylla cnoccellog.
 Ac yn grin iawn, gwan ei gred,
 Ac a lysg fal golofged.
 Llenwi bron yn llawn â braw,
 Llosgi fal y geill ysgaw.
 Y llu Diawlaid, lle delynt,
 A fagen genfigen gynt. *L. G.*
 "Gwae wr llefsg, medd y gwyr llên,
 Gwan a fago genfigen.
 Cenfigen flin o'i thrinio,
 A lysg eî pherchen yn lo."

Heuengctid. JUVENTUS ERUDIENDA.

Y winwydden a nyddir
 Yn egwan iawn ac yn îr ;

Pan el yn hen gangen gu,
Ni oddef ddim ei nyddu. *B. Aerdd.*

Gwaredd. LENITAS.

DYN doeth a ddywaid yn deg,
Un gair a â drwy 'r garreg. *L. G.*

Trwy deg cais tra tyccio hyn. *T. A.*

Y gair twnn a'r garw nid da ;
Gair teccach goreu tyccia. *G. Ƴ. Ll. F.*

Yr ŷch gwâr awch a gyrredd,
Prynhawn y pery 'n y wedd ;
E flina 'r ych aflonydd
Ar y did cyn hanner dydd.
A fo 'n araf fyw 'n wrol,
Ni thrippia, ni wyra 'n ôl.
A fo chwyrn a'i faich arnaw,
A gaiff drip wrth ryw gŷff draw. *S. T.*

Haelioni, Clusení. LIBERALITAS. VI.

AVARITIA, PRODICALITAS, ELEEMOSYNA.

Y fonwes a fo anhael,
A fwrw rhoi yn fai ar hael. *T. A.*

A roddo hwnt ei ruddaur,
Ef a fydd fwyfwy ei aur. *L. G.*

Ef â afon yn fwyfwy,
Hyd y môr ac nid â mwy. *L. G.*

Gnawd hael o hael wrth heiliaw,
Gnawd i'r ŷd egino draw. *L. G.*

O'r hael y cair hael, a phe rhôn, ai gael,
 Gan hael hawdd fydd cael o fodd calon.
 Gwerthu da yw gwarth diwad,
 A Duw yn rhoi da yn rhad. *W. Ll.*
 Da oedd gael un hael yn hên. *G. Gl.*
 Duw wrth raid, diwarth, a ro
 Da 'n rhwydd i'r dyn a'i rhoddo.
 Anodd bod yn hael yna
 Oni bydd y deunydd da.

¶ **Tafod.** LINGUA COHIBENDA. VI.
 LENITAS.

TAFOD fel dyrnod â dwrn,
 Trwy rwyfsg, a dyrr yr afgang. *S. T.*

¶ **Swyddogion.** MAGISTRATUI PARENDUM.

MAE 'n odid minio nodwydd,
 Neu ben faeth, yn erbyn fwydd.
 Ni nofia yn un afon
 Neb, od â 'n wyneb y donn. *Ior. F.*
 Ni fu hawdd nofio heddiw
 I un a ffrwd yn ei ffrw. *T. A.*

¶ **Drwg a ddatw am ddrwg.** MALUM.
 COMPENSATIO.

DIHAREB yw hon diwirir, ym mro,
 A laddo a leddir. *D. G.*
 Gwr a wnel drwg i arall,
 Wedi llad, arhoed y llall. *L. G.*

Drwg a wnaeth, a drig yn wall
 Draw, ac aros drwg arall. *D. Ll. de Ri. 3.*

A wnel argae, gwae, â gwall, o'r deau,

A gaiff dial cuall ;

A wnel drwg, o dreigl angall,

A llaw arhoed y llall.

Nid diofal ffyrfdal ffer,

Y gelyn a wnel galar ;

A laddo ddyn â'i loyw ddûr

I luddias hoedl, a leddir.

D. G.

A laddo gwr a chledd gwyn,

Ef a leddir ryw fwyddyn.

N.

Ō'r drygeu goreu 'r lleiaf. *EX MALIS*

MINIMUM ELIGENDUM.

Bwy ni wŷyr na bai 'n orau,

O lleddid un na lladd dau ?

D. Ed.

O'r holl ddrygau, diau da,

Gwŷyr llawer, goreu 'r lleia.

N.

Mam. *MATER.*

DEUAIR oedd raid eu deall,

Gair mam, gair llysfam yw 'r llall.

Gwall yw fôn, pond gwell fynwyr,

Deg nag un, digon a'i gwŷyr.

T. A.

Celwydd. *MENDACIUM.*

CELWYDD ni wna ond cilwg,

Nid da heb droed un tyb drwg. *G. I. Ll. F.*

Celwydd â 'n gelwydd golau,
 A gwir a fydd gwir nid gau. *N.*
 Cyfled mantell mewn celli,
 Gwrthwyneb a'i hwyneb hi.
 Ac nid cyfled gweled gwir,
 Ar ei wyneb â'r anwir. *Ior. F.*

Angau. MORS.

DIR i'r bobl, dewr yw'r bwbach,
 Ryngu bodd yr angau bach. *G. Gl.*
 A fago 'r ddaiar aren,
 A lwngc hi fal afangc hen. *G. Gl.*
 Ni chair mach i w'r am oes,
 Ni bydd un heb ddwy einioes. *T. A.*
 O angau ni ddiengir ;
 Ac nid â heb neb, yn wir. *H. D.*
 Ni bu erioed neb o'r iaith,
 Neu frenin, heb farw unwaith. *I. R. Ll.*
 Pob un a âeth, pawb yn wâr,
 Ar ei ddiwedd, i'r ddaiar ;
 Minneu nid oes i'm annedd
 O'r byd, ond fy hyd o'r bedd. *W. Ll.*
 Dyn pe cyn gryfed a dau,
 Digyngor y dwg angau. *M. R.*
 Ni all da 'r byd, ennyd awr,
 Yftyn einioes dyn unawr. *W. Ll.*
 Dynion ieuaingc a dynnir,
 Dyn hen ni edy Duw 'n hir.

Nid hwyrach croen oen unawr
Na'r ddafad i'r farchnad fawr. *Ll. G.*

Ba wr, o bai hir ei oes,
Ba dda, a wna byw ddwyoes ?
Ba ryw hael, bûr wehelyth,
Ba rai beilch, a bery byth ?
Ba ddyn, o bai dda ei waith,
Ba frenin heb farw unwaith ? *Ior. F.*

Hector gadarn o'r farn fau
Ni ddiangodd yn nydd angau.
Hefyd Arthur, ddihafarch
Ond tra fu, ni bu'n ei barch. *G. Gl.*

Eryr gwyllt ar warr gellydd,
Nid ymgel pan ddêl ei ddydd.
A'r pŷsg, a fo ym mysg môr,
A ddwg angau 'n ddigyngor.
Y bŷd oll, be deallwn,
Ar y fydd, a erys hwn.
Beth a dâl, byth o deliwch,
Dewrder oll, o doi awr drwch ?
Ni bydd o wr, o bai dda,
Ond darfod yn y dyrfa :
Ban na ddeil bwa 'n y byd,
Ywen dorgoch, ond ergyd.
Gwalch a haeddai glych heddyw,
Hyd ei derm ei hediad yw.
Os march cryf, os merchyg rhai,
Nid oes arno ond fiwrnai.
O dirwyna Duw 'r einioes,
Awr ond un i wr nid oes.

Pand drwg yw, pwynt tragywydd,
 Pan na ddeil dim pan ddêl dydd.
 Er main gwerthfawr mewn gwrthfyd,
 Er o aur bath, a roi 'r byd ;
 Er da pwys i wrda pûr,
 Ni chaid hoedl yn iach Dudur. *T. A.*
 Tair merched, tair tynged hon,
 Y fy'n dwyn oes ein dynion.
 Un a gynnail gogailyn ;
 Arall a nÿdd dydd pob dyn :
 Trydedd yn torri edau,
 Er lladd Iarll, a'r llu Ddiw Iau. *A. Gl.*
 Dled ar bob dyn, dychryn daith,
 A'r aned, yw marw unwaith.
 Y gronyn hedyn hoywdeg,
 A fwirir yn y tir teg ;
 Nid egina, da yw'r daith,
 Y grawn nes llygru unwaith.
 Ac un, llygriad a hadyd,
 Yw dynion beilchion y byd.
 Ac eginogogoniant,
 Ys da nerth, drwy Grift a wnant.
 O mynnwch gael heb ffaelio,
 Y wledd fawr arlwyodd fo ;
 Crynwch hwnt i'ch croen i'ch oes,
 Crinion yw ceingcieu 'r einioes ;
 Rhowch eich gofal, bob calon,
 Ar Grift fry â'r groeswaed fron.
 Yno dowch bob un a dau,
 Oll i'r fan lle 'r wyf finnau.
 Lle nid oes, na garw-loes gûr,
 Na dialedd, na dolur,

Nac erlid, llid, nac oerloes,
 Na dig, na galar, nid oes ;
 Na newyn, chwerwddyn, na chwyn,
 Na fyched, na nos achwyn ;
 Byw 'n y nef, bawb yn ifangc,
 Heb dorri oes, a heb drangc. *T. A.*
 Duw wyn biau dwyn bywyd. *B. Br.*
 Pa ddydd y derfydd pob dyn ?
 Y dydd a roes Duw iddyn. *W. Ll.*
 Os Duw a ddewis y dyn,
 E wyl Duw ei flodeuyn. *T. A.*
 Cynnar y gwna 'r ddaiaren,
 Cyfalhau ieuangc fal hên.
 Unllwybr â gwaith y winllan,
 Ydyw 'r llu yn myn'd i'r llan.
 Dynion ifaingc dianhy
 Yn fore ânt i nef fry ;
 A rhai yn hanner eu hoes,
 Oedd hanner dydd eu heinioes. *G. Gl.*
 Da diweddar dedwyddyd. *T. A.*
 Newidiais fyd, iawn ydoedd,
 Newid wych i'm henaid oedd. *A. A.*
 Nid marw ef, nid mor ofyd,
 Nid byw, ond newidio byd.
 Duw y fydd dwy oes heddyw ;
 Un fyth fry, un ferr i fyw. *T. A.*
 Gwyfir yr enaid gwiwfyth,
 Mawr boen, ni bydd e marw byth.
 Duw a'i rhoes mewn daiar hen,
 A ddeiryd i'r ddaiaren ;

Daiar i ddaiar ydd â,
Yr enaid i wŷr Anna.

L. R. Ll.

¶ **Byd.** MUNDUS TRANSIT.

FFYRF yw brig ffurf y bregeth,
Ffei o'r byd na phery beth.

T. A.

Gwae ro ei fryd, er hyd rhus,
Ar ein byd mawr enbydus.

Doe 'n arglwydd canheidlwydd cêd ;
Heddyw dan yr anhudded.

Gr. Gwef.

Rhidyll hudolaidd rhydwn
O fyd, ar ei hyd, yw hwn ;
Y maccwy llawen heno---
Hyfryd ei fywyd a fo---
Breuddwyd aruthr ebrwyddarw,
A dry y fory yn farw.

D. G.

Na rodded un cun ceinfyth,
Fryd ar y byd, fradwr byth.
Efron was, os dyry 'n wir,
Fud ellwng, ef a dwyllir.

Hud yw golud a gelyn,
Brwydr dôft yw, a bradwr dŷn.
Weithiau y daw draw draha ;
Ac weithiau yn ddiau dda.

Mal trai ar ymylau traeth,
● Gwedi llanw gwŷd a lluniaeth.
Chwerddid mwyalch ddichwerwddoeth,
Ynghelli lâs cathlblas coeth ;
Nid erddir marlbridd iddi,
Nid yrraidd hâd, nid ardd hi ;

Ac nid oes edn fergoes fach,
A'i thruth oll, ei thrythyllach. *D. G.*

Gwae 'r neb, er cwbl o'i febyd,
Byth a 'mddirietto i'r byd.
Gwae a gollo nawbro Ner,
Duw nef, er donieu ofer. *Iolo.*

Entw da. NOMEN BONUM.

GAIR a dynn gariad i wr. *N.*

Y dyn a gaffo enw da,
A gaiff gan bawb ei goffa. *L. G.*

Dyn arall mynn dwyn arian,
Dwyn ei glod a fynn dyn glân. *Iolo.*

“ Y Gŵr a haeddo gariad,
Yn ei flaen a nofia 'r wlad ;
Dyn taerwyllt annaturîol,
Drwg ei naws, a drig yn ôl.” *O. G.*

Hardd pob Newydd. NOVA PULCHRA.

Y mae 'n ddihareb i'm oes,
Hardd fydd pob newydd nawoes. *S. T.*

Swydd. OFFICIA.

NI phery fwydd ond blwyddyn. *Ior. F.*

Offis bob drimis a dry ;
Na chais un achos hynny. *L. M.*

Gweithred a ddengys. OPUS VIRUM
INDICAT.

Y mud cu, ammod cywir,
Os gwell, a ddengys y gwir.
Gweithred un heb goethair da,
Yn goeg iawn a'i gogana. *W. Ll.*

Golud. OPES.

BONEDD heddyw ni wedda ;
Bawaidd yw dyn ni bydd da. *Ior. F.*

Er ammeu o rai ymma,
Er hyn Duw fy 'n rhannu da. *T. A.*

O erw i gant yr â gŵr ;
O ddwy 'i un ydd â anwr. *I. Deul.*

Nid ery, blaned araul,
Y rhew yn wyneb yr haul. *O. G.*

Ni ddaw eiry 'n nydd araul,
Yn y rhiw tywynno 'r haul. *D. N.*

Erioed ni thrigodd yr ia,
Ar ffynnon, fis Gorphenna. *D. N.*

O gwyl di ddyn gael dy dda,
A chymmer, tra fych ymma.
Na fydd gybydd, celfydd call,
I ddwyn aur i ddyn arall.

Cymmer drwy fwynder dra fych ;
Dod ran o'r da a drinych.
Y da ddêl yn dy ddwylaw,
Gwell it roi, na'i golli draw. *S. T.*

Gŵr ni wŷr gronni arian,
 Onid y rhent â'n dair rhan :
 Un i'w lŷs a'i win o'i law,
 Wrth yr aelwyd i'w threuliaw ;
 Yr ail i weiniaid a rydd ;
 At yr adail mae 'r trydydd. *G. G.*
 Da byw eu dwyn, Duw biau ;
 Duw biau rhoi da 'i barhau. *S. T.*
 Yr aur ei adael fy raid
 Yn dwrr i ryw ddyn diriaid. *S. T.*
 Murnio da, marw 'n y diwedd ;
 A da 'r byd nid â i'r bedd. *D. Ll.*
 Crŷs gwyn a'i dilyn i'w dy,
 A gwialen yn gywely,
 Ar elawr, heb fawr wylaw,
 Ac i'r llan yma ger llaw. *S. T.*
 Nis canlyn o'i dda, o'i ddiffir, ymro,
 Onid ei amdo, amdlawd biner. *Gr. Yn.*
 A da 'r byd i gyd a gedwir, dros bryd,
 A da 'r byd i gyd yma y gedir. *W. Ll.*

Trais. OPPRESSIO PAUPERUM. VI.
 INJURIA ET ORIGO.

A fo traws fe 'i try Jefu. *S. T.*
 Nid rhyw iddo ladd truan ;
 Nid clod ceifio gorfod gwan. *L. G.*
 A dreifio gwan draw is gil,
 E drippia Mab Duw 'r eppil.

A fo 'n enwog fyw 'n uniawn,
Fe rydd Duw fawredd a dawn. *S. T.*

Y cyfiawnder, cof undod,
A yrr gŵr hael i frig rhod ;
Y trawfedd a wnel treifiwr
A dynn ei dâl dan y dŵr. *W. Ll.*

Cammeu a beiau, lle bo 'n,
A yrr ddinyftr ar ddynion.
Ef â treifiwr, fo trawfaidd,
Fal pren onn mewn bron heb wraidd.
Byw 'n gymmwys heb hen gammau
A bair i hil gŵr barhau.
Anllywodraeth a lledrad
A lygra hil gŵr a'i had. *W. Ll.*

Byw ar gam drwy bwer gau
A dŷn dynion dan donnau. *W. Ll.*

Gwell i wr goll ei arian
Na cholli gweddi dyn gwan. *W. Ll.*

Urddau. ORDINES ECCLESIASTICI.

Mwy yw 'r henw, mae rhai henoed,
Ar ddyn gwych urdieu nag oed. *T. A.*

Ba raid gradd hyd neuadd nonn
Burach nag y bu Aaron. *S. Ph.*

Bonedd. ORIGO BONA. VI. INJURIÆ.

LIBERALITAS.

Blodeu cyn afaleu fydd. *H. D.*

- A dyfo o bendefig,
A dyf o'i wraidd hyd ei frig. *D. N.*
- Gnawd o'i ryw gnwd ar ei ol,
Gwres yn hir, gwr fynhwyrol. *T. A.*
- Byw 'n dduwiol, lle bo 'n ddiâu,
A bair i hil gŵr barhau. *W. Ll.*
- Derwen teg y cadeiria,
A gaffo 'i dwyn o gyff da. *H. C. Ll.*
- Y pren fyth pur yn ei fon
A bair afaleu 'n berion.
A'r gwr da â'r gair duwiol
A eura 'i imp ar ei ôl. *W. Ll.*
- Y tir da heb natur du
Wna i wenith ennyntu.
Gŵr di fai o grud i fedd
A yrr twf ar ei 'tiffedd.
Coed dolydd, fo 'n cyd deiliaw,
A ffynna 'mhlith gwllith a gwllaw.
Yr hydd a gynnydd ei gyrn
A gwaed da a fâg teyrn.
Bonedd, mal etiffedd maeth.
A fâg y bendefigaeth. *D. N.*
- Ysbys y dengys y dyn
O ba radd y bo 'i wreiddyn.
Y ffrwyth achos ffrith uchel,
Da ceidw dâst y coed y dêl. *T. A.*
- Damwain cael mab diymwad
A wnel dim yn ol ei dad. *L. G.*

Odid gwr, oeded gariad,
O fil a dynn fal ei dad. *D. H. H.*

Ɔerheu bychain. PARVA.

Ni bu fawr, Duw gwawr a'i gwyl :
Paham? Cynfam y cynfyl. *R. G. Er.*

Y lleuad pan fo lieiaf,
Ai llai y rhed na lloer haf? *Ior. F.*

Ɔid Ty heb wr. PATERFAMILIAS.

GWAEL fydd y bwrdd a'r gwely
A bort tal heb wr y ty. *H. C.*

Ɔioddef. PATIENTIA.

ER godde 'r awr y gweddai,
Ar oddef fyth yr oedd fai. *T. A.*

Da dioddef diwad addas,
Dyna wedd daioni i was. *S. R.*

Ɔwlad. PATRIA.

DIHAREB a oedd derwyn
A ddywaid wrth Dduw a dyn ;
Cabla 'th fro dda, i'm gwydd i,
A'th randir, a thro yndi. *L. G.*

Lle maccer yr aderyn,
Yno trig ; natur yw hyn. *D. J. D.*

Tra glwys yw natur gleifiad,
Garu 'r dwr goror ei dad.
Y llwyn y mager y llew,
Ei dilyd hyd ei olew. *W. Ll.*

Chwannog mab pan gychwyno,
 Adwyth a fydd i'w daith fo ;
 A dau chwanoccach o'i daith,
 I Faelor adref eilwaith. *R. G. Gl.*
 Po bellaf gwaethaf yw 'r gwerth. *G. Gl.*

Bechod. PECCATUM, VITIUM.

ODID cael yn ddiadwyth
 Na dyn na phren yn dwyn ffrwyth. *G. Ll.*
 Llawn beiau oll yw 'n bywyd ;
 Llawn bai yw pob lle 'n y byd. *S. T.*
 Ceified cedyrn feddgyrn faeth,
 A gweiniaid feddyginiaeth.
 Ni bu, ac ni ddychon bod,
 Neb iach heb arno bechod. *H. D.*
 Nid baich onid o bechod. *Iolo.*
 Nid baich, ond baich o bechod ;
 Yn y farn, gwae ddyn o'i fod. *D. M. T.*
 Araf yr air i orallt
 A baich yngwrthwyneb allt. *D. N.*
 Y dyn yn fy llygad i
 A wyl oenyn yleni ;
 Ac ni wyl, y gwann eilun,
 Hwrdd yn ei lygad ei hun.
 Ni wyl y llaw lawn o wyn
 Ba wich llaw wag heb achwyn. *G. Gl.*
 Pell y gwyl engyl angall
 Eirchiad yn llygad y llall. *L. Gut.*

Dyfod, cyd bych diofal,
A wna dy dwyll yn dy dâl. *R. Ddu.*

Ni ddwg mab arab aren
Baich y tad o bechod hen.
Ni liwir, yngoleuad,
I neb odineb ei dad. *Iolo.*

Tridyn nid ânt ar redeg
I fynydd Duw, fan oedd deg ;
Y celwyddog, ferthgrog fwydd,
A gai olud o gelwydd ;
Y gŵr a ddirmygo gwan ;
A gŵr a logo arian. *S. T.*

Y march a wyl o'i warchae
Y ceirch, ac ni wyl y cae. *D. G.*

Edrych pan welych y nos,
A chae 'r annedd ddechreunos ;
N' âd un drws, a nodwn draw,
Heb ar unwaith ei breniaw.
Dros bryd na âd drws heb bren,
Dros brenio'r drws a brwynen.
Ail meddwl, am a wyddost,
Na thynner piler o'r post.
Na ddos di, achos dichell
I dafarn gau, dewfurn gell ;
Ef a 'th dwyllir feinir fau,
Od ai i furn o dafarnau.
I dai drwg onid ai draw,
Odid allael di dwyllaw. *G. J. Ll. F.*

Gorhaeidd. PRODICALITAS.

NID gwell rhy hael, di fael fydd
Yn rhoi gwbl, na rhy gybydd. *D. Ed.*

Tegwch. PULCHRUM.

O fair llawer teg a fydd
O ddyn yn ddrwg ei ddeunydd.
Hoff gan bob edn aflednais
Ym medw gled lwyfed ei lais. *C. Gr.*

Þwylledd. PRUDENTIA.

GWELL pwyll, y mae 'n gall y pen,
Nag aur bennaig o Urien. *L. G.*

Mynd i Adwedd. RECIDIVA.

NA thrown â'r aradr adref;
A dro 'n ol, nid â i'r nef. *S. T.*

Pob peth yn ei gylch. RERUM

VICISSITUDO.

POB cadarn pawb a'i codai,
Ac yn yr awr gwan yr ai.
Codi rhai y caid y rhod,
A'u goftwng o frig ystod. *Edm. P.*

Ni bu ddryghin heb hinon,
Na thrai blaen llai heb lanw llon. *I. H. G.*

Mae llun y rhod i'm llaw 'n rhol
A drych wyneb drwy chanol.

Gwylwch y droell amgylch draw ;
 Gwir pedwar gair heb peidiaw :
 Heddwch, pybyrrwch, y byd,
 Cyfoeth a fâg ef hefyd :
 Cyfoeth balch (caf waith y bêl),
 A fo gryf a fâg rhyfel,
 Rhyfel a fâg rhyw afar,
 Tylodi byth at lid a bâr,
 Tylodi, trueni trwch,
 A fo coedd a fâg heddwch. •
 Mae 'r geirieu hyn ym mrig rhod,
 Pe caid neb, i'w cydnabod.
 Codiad dyn, nis ceidw tani,
 A chwmp fydd o'i chwmpas hi.
 Heddychu, heddyw uchod,
 A wna barhau 'n nhop y rhod.

T. A.

Ni wnaeth drwg a'i diwygiodd.

N.

Am ei bridwerth, ni pherthyn
 Ymliw a Duw mal â dyn.
 Rhaid fydd, lle rho Duw ei fâr,
 Dwyn eginyn da 'n gynnar.

T. A.

Pr Adgyfodiad. RESURRECTIO. VI.

MORS.

YR un cnawd, ddydd brawd, a ddaw
 Yn duded enaid iddaw.
 Clyd i'r corph clydwr o caid,
 O phrynodd ffawr i'w enaid.

G. Gl.

Gair i gall. VERBUM SAPIENTI.

DEUAIR yw un-gair i gall. *Ior. F.*
 Llygaid a ddywaid i ddoeth
 Synwyr lle nis cais annoeth *G. O.*
 Lle doi angall â dengair,
 Llunir i gall hanner gair.

Goryngais. ALTUM SUPERE.

NA chais â difantais fych
 Y rhoddiad nis cyrhaeddych. *G. O.*
 Na chyraedd mewn awch arian,
 Mae 'n waith rwyfsg, mwy na'th ran. *S. T.*

Gwybod. SCIENTIA.

NID hael, hael ar fedr cael cêd ;
 Nid call, call wedi colled.
 Nid dim, dim diddim od aeth ;
 Nid byd, byd heb wybodaeth. *W. Ll.*

Henaïnt. SENECTUS.

HENAINT o ddeiliaint ddylyn,
 A ddaw heb wybod i ddyn. *R. R. G.*

Umadrodd. SERMO.

WRTH futt eu haraith a'u fôn,
 Yr adwaenir y dynion. *Ŷ. B.*

Gweision. SERVI.

DIWYDIACH, fal y d'wedynt,
Fydd gwas gwedi faeddu gyat. *O. Ll.*

Pob cyffelyb ymgais. SIMILIS SIMILEM
SIBI QUÆRIT.

Pob modd a luniodd Duw lwyd,
Pob glan i lan a luniwyd. *G. J. Ll. F.*

Ifangc, ifangc a ofyn ;
Henaint at henaint y tyn. *S. Ph.*

Breuddwyd. SOMNIUM.

BREUDDWYD wir ebrwydd y daw. *L. G.*

Unfyd. STULTO NE RESPONDEAS.

YMLIW nid doeth, mal nôd haint,
A chroesau rhag echryshaint. *Ll. Gut.*

Balchder. SUPERBIA.

GODDEF dy is, dewis dâl ;
Gwawd di goft, gad dy gyftal. *Gr. D.*

Y balchaf trawfaf trasyth,
Lleia 'i barch ym mhob lle byth. *R. C.*

A fo 'n falch o'i fewn o'i fodd,
A fo ffol, ef a ffaeliodd. *D. Ed.*

Cyph. SUSPICIO VI. MENDACIUM.

Os o brudd mae 'm cyhuddaw,
E dÿb drwg a fo drwg draw. *B. Br.*

“Fo wr drwg a’i frýd ar wall,
Ef a daera fod arall.”

☉ *Thewi.* TACITURNITAS.

DA daint rhag tafod, daw dydd, Ynghilfach safn anghelfydd.	<i>Iolo.</i>
O bai air heb ei warrant, Goreu dim ei gau ar dant.	<i>I. Deul.</i>
A dawo a wrandewir ; O dewi gwers y daw gwir. Nid a fiarad fy wrol.	<i>T. A.</i>
Da yw oedi dywedud, Da iawn mal y dewin mûd. O dd’wedyd anddiwydair, Rhyw ddrwg neu gilwg a gair ; O dewi moddeu diwg, Odid oedd gael drafael drwg.	<i>L. Gl.</i>
Meddyliaid ei raid lle ’r êl, A thewi a wnaeth Hywel. Ac ar y doeth goreu dim Meddyliaid, meddai Wilim. Deallwr a dau well-well, Distaw a mul, oes dim well.	<i>H. C. L.</i>
Blafus fydd parabl ifel, A da a doeth wedi dêl.	<i>L. G.</i>
Y llynn dyfnaf o’r afon, Ifaf fis hâf yw ei fôn. Y doeth ni ddywaid a wŷr ; Nid o fôn y daw fynwyr.	

A fo doeth efe a dau ;
Annoeth ni reol enau.

G. J. H.

Mab ni châr gormodd fiarad,
Mûl yw a doeth mal ei dâd.
O'r meibion, gwyr doethion gynt
Y mûlaf a ganmolynt.
Ni ddichon mewn heddychau,
Na bo doeth y neb a dau.
Os pwyll kannwyll rhag cynnen,
Goreu kannwyll yw pwyll pen.

H. C. Ll.

**Ulygredd y Byd. TEMPORUM INJURIA,
ET MORUM CORRUPTIO.**

WRTH ddau beth yr aeth y byd,
Wrth ofn ac ar werth hefyd.
“ Oerder yn ein hamfer ni,
Yr ia glas yw 'r eglwyfi.”

S. Br.

Swyddeu gwlad fy heddyw gloff,
Swyddeu eglwys fydd ogloff.
“ Y Pâb fal am yr aberth,
Ammeu 'r gwir y mae er gwerth.”
A phob cyfraith effeithiawl,
A llw dŷn aeth yn llaw Diawl.
Ni chair dŵr rhôm a chaer dŷf,
Efiu arian i Siryf.
“ Tydi 'r gwan taw di a'r gwir,
Arian da a wrandewir.”
Nobl, o bai yn abl o bwys,
A wnai 'r cam yn wir cymmwys.

Y gair geuog ar gywir,
 Ac arian a'i gyrr yn wir.
 Er daied fo 'r gair diwerth,
 Ni bydd gwir heb addaw gwerth.
 Y cywir a gaiff hirwg,
 A'r lleidr a droir o'r lle drwg.
 F' aeth anwir ar faeth ennyd,
 F' aeth y gwir ar feth i gyd.
 Blaidd ac oen, ble 'dd â gwannwr,
 Hwynt hwy ddau aen gynt i ddŵr.
 Oen a lās, yn ol ei wir,
 Am i'r oen ammeu 'r anwir.
 " Adrodd y gwir drwy Dduw gaf
 Ar y byd, ni arbedaf.
 Ar y gwir mae rhagoriaeth ;
 O'm lleddir am wir ba waeth.
 Aml iawn y cair llygrair llwyth,
 Anudon a wna adwyth.
 I faeddu Duw fe ddaw dyn,
 Ffres gwedi ffrifio 'i gydyn.
 Aml dyngu mal y dengys,
 I waed a chig Duw a'i chwŷs.
 Pan ofer dynger rhwng dau,
 Pa lw heb ei weliau ?
 Afrad ar ddillad a ddaeth,
 Afraid iawn o fradyniaeth.
 Pais gwr happus âg arian,
 Pais a lwngc naw pwys o wlan.
 Codi rhwff cŷd a rheffyn,
 Castell am dagell y dyn.
 Cwrlo gwallt merch, Carl a'i gŵyr,
 Colles hon y call fynwyr.

Ior. F.

Gwelir o'r cluft i gilydd,
 Gwallt goffod yn fargod fydd.
 Balchder y fy 'n gadwyn gaeth,
 A fwrw fil i farwolaeth*
 Byd fydd ni adnebydd neb,
 Ba ddyn â heb ddau wyneb.
 Oeri cariad yw 'r cerydd,
 Traffau yn ymgaffau fydd ;
 Byw ac aros heb gariad,
 A bair twyll y mab i'r tâd.
 Bardd awen bur a ddeall,
 Bradwr llwyr yw 'r brawd i'r llall.
 Gan fyd gwenwynllyd, gwae ni,
 Ac adwyth yn ymgodi.
 Cydgoeliwn gyda 'i gilydd,
 Cydwybod ddarfod ei ddydd.
 Caewyd ar wirion cywir,
 Cadarn a fyn darn o'i dir.
 Y trahusaf o'r trawfion
 Oreu fydd yn yr oes hon.
 Ar wr mawr, bob awr o bydd
 A'i law 'n cael, ni lûn c'wilydd.
 O chaiff fo, dan bolio byd,
 Ei dy 'n wych, dyna iechyd.
 A gadu heb helpu hon,
 Eglwys Duw 'n glesieu duon.
 A'r fonwent oreu fynnoch,
 Anferth y mae 'n fuarth môch.
 Rhai 'n eu ffwrr o'n hoffeiraid,
 Rhawn gynt am y rhai 'n a gaid.
 Un Duw 'n Tad, a'n da, a'n tir,
 A'r bwydydd ni arbedir.

A bychan lle hir bechwyd,
 Ac i un bol ugain bwyd.
 Ac ni chlywir, gwir yw 'r gân,
 Un a'i gylla 'n wag allan.
 Du oer o beth ydyw 'r bÿd,
 Yn flinder, yn aflendyd.
 Balchder a browyfter brâd,
 Balch-chwydd, anlladrwydd, lledrad.
 Codes, nid cynnes cenol,
 Cenfigen ; gwae pherchen ffôl.
 Chwimllyd yw 'r byd ar ei ben,
 Chwerw a sÿr a chrâs aren.
 Arfer o drawfder fy drwch ;
 Wedi trawfder daw tristwch.
 Nid oes le ffo, pan fo 'r farn,
 I'r hoccedwr a'r cadarn.
 Y fy ddrwg a'i fwydd a'r waith,
 Ofned uffern fan diffaith.
 Braw ydyw obry redeg ;
 Fry od awn, mae 'n fro deg.
 Duw o gôf aeth, dig yw fo ;
 Duw a'i nerth rhaid i'n wrtho.
 Ymogelwn ei gilwg ;
 Ymrown i droi ; mawr yw 'n drwg.
Ieuan tew o Gydweli.

Cystydo Calon. TRISTITIAM CORDIS
VULTUS NON CELAT.

Y claf fai 'n celu ofid,
 Ef ai ei rÿdd heb fawr wrid.

B. Br.

Ni chel, mi mynych wiliais,
Fy ngrudd a fo yngwraidd f' ais. *T. A.*

Y grudd y fy 'n cyhuddaw
Y galon drifft o'r glyn draw. *J. Dyfi.*

Ystyddiau bum gyfthyddiwr,
Ni chel y grudd gyftudd gŵr.
Ni allai 'r grudd, fy lloer gron,
Gelu cyftudd y galon. *H. D.*

Tristwch. TRISTITIA GRAVIS EST.

EITHR calon oer nid oer dim.
Och o'r hwyl fal awch rhewloer,
Och, ni bu och, na bai oer. *Gr. Gwef.*

Llyfrder. VECORDIA.

Y llyfraf gwaccaf ar gil,
Ei frig a friw a'i wegil.
A'r dewraf oll i gadw 'r iawn,
Yn ei wyneb yn uniawn. *L. G.*

Gleddyf Gair Duw. VERBUM DEI
GLADIUS.

DRWG y gall, draig yw y gŵr,
Dyrnau moelion drin milwr.
Gloywddwys bryd gledd yspydawl,
Gair Duw yw 'r arf a darf diawl. *S. T.*

Gwirionedd. VERITAS. VI. MENDACIUM.

GOREU ar bob hardd geirwir
 O wr, wrth gerdd, draethu 'r gwir.
 Ni yrrir y gwir o'i garn ;
 Nid â'n us dan ei waffarn. *L. M.*

Angheuol ac anghywir,
 A chnaf wyf o chanaf wir. *Ior. F.*

Ni âd y gwin oedi gwir. *R. Teg.*

Na phryn henbeth. VETUSTA NON
 EMENDA.

A bryno hen fargen faith,
 Obry 'n ôl a brÿn eilwaith. *D. Ed.*

Lle. VIR LOCUM ORNAT.

DYN a all mewn deunawlle,
 Ar ddwr a llawr, urddo 'r lle ;
 Ac nid hawdd gan y tyddyn,
 A'r ddaiar dew urddo 'r dyn. *I. Deul.*

Rhinwedd. VIRTUS.

OFER yw brig fry ar bren
 Heb rinwedd, mwy na brwynen.
 Cynnyrch twysen yw splennydd ;
 Ac yn y glaw e gwyn gwlydd.
 Eifieu 'gino, iâs gynnes,
 Y gwywant hwy gan y tes. *O. G.*

Pr un accen. UNUM SECTARI.

HYDDGI da, hawdd ei gadw ef,
A ddylud yr un ddolef.
Yn y gaingc ni wŷr y gôg,
Ond un llais edn lluofof.

H. D.

DIWEDD.

CYWYDD O FOLAWD
I'R JESU.

BUM yn darllen gryn ennyd,
Bereiddwaith beirdd heirdd o hyd ;
Na bu i gael neb o'u gwell
Am roi gwawd ym mro Gadell.
Annel clau, rhai 'n eilio clod,
I frenhinoedd, farn hynod.
Rhai 'n breladeidd weddeidd wiw,
I eglwyf-wyr aeg lwys-wiw.
Ar hoff wawd cai brophwydi
Arbennig, fawreddig fri.
Rhai 'n gwario, er gŵyro gwŷr,
Rhyw gaingc aur ar gongcwerwyr.
Cai wŷr haelion, ffrwythlon ffrawd,
Gan miloedd eu canmolawd.
Goreu gwyr, i'w gwir ragod,
O gaer a glynn a gai 'r glod.
Dyfalw yn gu heb gel ;
Dwyn acheu a dawn uchel.
Ieuan Rhydderch, loywferch lon,
Lawn araith o Lynn Aeron ;
Ab Ieuan Llwyd, baun y llu,
A affiei i fam Jesu ;
Gerdd brydferth yn ddiferthwch
Ir, mal cwyr a mel o'r cwch.

Mae 'r bryd mau, diau o daw,
 Manolwawd i'm mewn eiliaw.
 I brydferthaf croyw-Naf cred,
 Roi fy mawl er fy muled.
 Jesu yw nghof, wir Ddofydd ;
 Jesu fu, a Jesu fydd.
 Eur-Bor nefol, freiniol fraint,
 Wych o'r llys uwch yr hollfaint.
 Addwyn Frenin i'w addef,
 Ynglynn aur angylion nef.
 Brenin cred, Ri diledryw,
 Brenin i bob brenin byw.
 Yn d'wyfogawl di segur
 Uwch law pawb, y iach-Lew pûr.
 Offeiriad mewn graddiad gron,
 Burach nag y bu Aron.
 Ein Pôr hy, a hwy 'n parhau
 Nag Aron yn ei gaerau.
 Prophwyd yw ef, nef i ni,
 Pur loyw-lain, pair oleuni.
 Murain cynnyrch llewyrch llên,
 Mewn mwyf-air mwy na Moefen.
 Yn Dyft cywir, geirwir, gwâr,
 A Dewin holl lu daear.
 Uwch pob rhai rhyglyddai glod ;
 Y mae 'n erfai, myn orfod
 A rhagorieith berffeith bur,
 O ran nerth, ar un Arthur.
 Sigodd fiol Diafol dig,
 Fall uffernol, fwl ffyrnig;
 Er iddo yrru Adda
 I fywyd drwg o fyd da ;

Ac Efa yn y gofid,
 A bar llawn, i beri llid ;
 A'u holl lin (ond blin fu 'r bla ?)
 I gaethfyd ar un gwthfa.
 Llesg oeddym ein llasgwyddiad,
 Yma heb rym y Mab rhad ;
 Trwy rinwedd ei groywedd grog
 Gorddofodd y gwrdd ddyfiog.
 Wrth farw ar hon, galon glau,
 Lluddiodd ing, lladdodd angau.
 A'i gyfodiad, gwiw fadwedd,
 Uchaf Ior o rych ei fedd,
 A wiria 'n glau, er iawn glod
 Dduw erfai, iddo orfod.
 Ifor hael a fawrhawyd
 Am haeledd o'i fedd a'i fwyd :
 Haelder Ior, a glodforwn,
 Oedd achos per haelder hwn.
 Hael yw Jesu, Haul oesoedd ;
 Hylan yw, a hael iawn oedd.
 Haelionus am rymus rodd ;
 Hyburddewr am ebrwyddrodd.
 Hael, hael, hael, tros fyd ydyw ;
 Hael, da ei rodd, haelder yw.
 Ys da Duw Tad, Ceidwad cu,
 Di os mai da yw Jesu.
 Pen Tëyrn y tÿrnedd
 A gad o'n rhyw i gadw 'r hedd.
 Pen escobion, ddyfnion ddyfg,
 Pur gywirddawn, Por gwirddyfg ;
 Pen Prophwyd mawr, roddfawr Ri ;
 Praff Awdwr y prophwydi.

Pen ar gedyrn trachwyrn trin ;
 Paun gwrol, Pen eu gwerin.
 Goruwch haelion, gŵyr chwalu
 Ei rad llawn i reidieu llu.
 Ei wehelyth fyth y fydd,
 Eureidd dwf, o wraidd Dafydd,
 Ac Abraham ddinam dda,
 Wr addwyn o ryw Adda.
 Ei gorph, Jon gorhoff per,
 A'i lan enaid, oleu-Ner,
 Ynt, trwy weddus ferthus fawl,
 Oreu dawn, o ryw dynawl.
 Am ei berfon cyfionfad,
 Mab yw i Dduw byw heb wad.
 Pe gallwn, mad Geidwad cu,
 Iddo fawl a ei ddyfalu,
 Yn ufyddaf a'm tafawd,
 I'r Jesu yr affiwn wawd.
 Gan nas gallaf, buraf Bôr,
 Glymmu irwawd glaim eur-Jor ;
 Gorthewi a wna fi fel
 Gwir adyn, a goradel
 Mawl yr Jon, mal yr oedd,
 I bregethwyr, brig ieithoedd.
 Jesu 'n gwynfyd da ydyw ;
 Jesu 'n rhan fy un o'n rhyw.

Jaco ab Dewi, 1710.

Cywydd ar ddioddefiadau Crist.

ERglyw fy nghân, O Arglwydd,
 A phoed lân a chaffed lwydd.

Hoffwn, dymunwn bob dydd
 Ganu 'n iawn it gân newydd.
 A hon am dy dirion hedd,
 Drwy gariad a'th drugaredd,
 A'th ddaioni i' th ddinas,
 A'th rodd, rwydd fodd, a'th rydd rês.
 C'ruaidd iawn fe 'n carodd Iôn,
 Lin wael pan o'em elynion ;
 A rhoddi droffom ni draw,
 Y bywyd gwyn heb beidiaw.
 Colli, er mwyn ein gwella,
 Ei briod waed mewn pryd da ;
 Amrith fodd amryw weithiau,
 Glan wych rodd, er ein glanhau.
 Brodyr byddwn ni barod,
 'Odde gloes dros Dduw a'i glod.
 Poen a ddygodd pan aned,
 O draul aeth ei waed ar led.
 Ail enir ni 'n olynol,
 Bob rhai 'n lân, bawb ar ei ol.
 E waedodd pan enwaedwyd,
 I'n rhyddhau ni o'n rhwyd.
 Ninneu, calonneu celyd,
 Gwnawn yn bur, mae 'n llawn o bryd.
 Pan chwyffodd gwaedodd gawad,
 O fraw 'n yr ardd cyn ei frâd.
 Chwyffwn ninneu 'n hafiechyd,
 A'n gwÿn ddrwg yn ddagreu ' gyd.
 E gurwyd, cernodiwyd Crist,
 Yn orthrwm, yn rhy athrist.
 Yftyriwn ninneu 'n waftad,
 Roddi dwrn i'r Adda dad.

C'ronwyd, drain-bigwyd ei ben,
 A chroes-d'rawyd a chorfen.
 Trwy fyd nag ofnwn tra fo 'm,
 Y dryflwch fe aeth droffom.
 Chwippiwyd, ammharchwyd ym mhell ;
 A'i fih watwor o'i fantell.
 Bwriwn ni, bob rhyw ennyd,
 Yn barch i'n bob ammarch byd.
 Egr fu ei boen ar y groes ;
 Dynion yn dwyn ei einioes.
 Bo ni barod farw beunydd,
 Os rhaid, heb ffael ym mhlaid ffydd.
 E gas frath go is ei fron,
 A gwelwyd gwaed ei galon.
 Am hyn iddo bob munud
 Canwn fawl, na fyddwn fûd.
 Ei gorph 'n ol gorphen ei waith,
 A gladdwyd mewn craig eilwaith.
 Bechadur, marwha bechod,
 O fodd deg yn ei fedd dôd.
 Cyfododd ef, cof ydyw,
 O'i fawr fedd o farw i fyw.
 A thithau heb naccau côd,
 Bechadur, o gwsg pechod.
 Er ein mwyn yn yr un modd
 Y Jesu gwyn esgynnodd.
 Esgynnwn, byddwn yn bod,
 Byth fych am betheu f' uchod.
 Eisteddodd, caiff yn oestad
 Y braint hyn ger bron y Tâd.
 Dadleu mae, diammeu dôn,
 Drwy ei fwydd dros ei ddynion.

Gwarantaf cawn ein gwrando,
Gwnawn ein cwyn er ei fwyn fo ;
Ac fe 'n dug i'w deg fynydd,
Bawb, od awn i'w ôl, bob dydd.
Yn awr, ddyn, pwy na roddai
Ddwbl glod byth i Dduw heb lai.
Rho bardwn er ei aberth ;
A gwel, Dduw, it' gael ein gwerth.
Er ei haelder rho eilwaith
Deg rad i'n redeg y daith.
Duw ein Pen (fu 'n dwyn penyd),
Derbyn ni, wrth fyn'd o'r byd,
I'th nef, Arglwydd dragwyddol ;
Amen, f' Ion, Amen yn f' ôl.

D. L.

ENGLYNNION.

I'r rhai chwannog i gablu.

LLE bo bai 'n fyrthio na ymfertha
 O ddamwain nis galla'; [ddim,
 Angall ni wŷr deall da,
 A fo gall ef a'i gwellâ.

Yr annoeth goegwr na thawo, cablwr,
 A'r cwbl o'r rhyw honno,
 Welan y bai le ni bo,
 A'r lle bydd f' â'r ieirll heibio.

Y fron weddol na farno, nes deall,
 Sydd gall yn fy moddio;
 A farn air heb fai arno,
 Ffolaidd, anfwynaidd yw fo. *D. L.*

Wrth ymweled a Chlaf.

Duw Iôn, Duw dirion, Duw dorro dy boen,
 Duw beunydd a' th helpio,
 A Duw gwyn uwch bryn a bro,
 A 'th glafychai, 'th ddiglwyfo.

Jefu â'i allu yn holliach, a' th wnel;
 Mi' th welaf yn afiach;

Jefu gwyn a oes gwannach ?
Jefu wnel ei wâs yn iach.

Wrth fyned i gyfgu a chodí.

COFIA 'r Iôn cyfion, Dduw cù, o'th fonwes,
Wrth fyned i gyfgu,
A Duw fydd, ben llywydd llu,
I' th willio 'r nos i' th wely.

Cofia Grift ddirift Dduw tri, y bore,
Yn barod wrth godi,
Dod ddiolch, dywaid weddi,
Ni ddaw drwg yn d' olwg di.

Englynnion am feddwi, &c.

LLYWODRAETH 'fywaeth y fydd, yn pallu
Nid pwylllog yw 'n crefydd ;
O Jefu deg, nos a dydd,
Yfed mae pawb yn ufydd !

Meddwi a llenwi tri lloneid rhyw fol,
Rhyfela fal diawleid ;
Cryf a gwan cyfan y ceid,
O'r iawn yn lladd yr enaid.

Rhai 'n cyrchu chwd, rhai 'n chwith eu
A'u golwg yn lledfrith, [gweled,
Rhai 'n gwario, a rhai 'n gyrrith,
A rhai yn meddwi 'm mhob rhith.

Pwylla a gwilia galyn, oer fariaeth,
Ddrwg arfereu meddwyn;

Meddwi a llenwi pob llynn,
Yfed nes methu 'i ofyn. *Huw Rob.*

Gwell arfer tymmer y taid, o'i dylwyth
Na dilyn rhai ffoliaid,
Gwell peidio brwyfgo heb raid,
Gwall i un goll ei enaid.

Colli braint y faint ydd ys, heb iechyd,
O achos glothineb,
Colli 'r enw a'r callineb,
Colli nef nid call i neb.

Rwy 'n bario c'rowfo, cur yffig i'r pen,
A'r poeneu fy ffyrnig,
Da iawn i ddyn a di ddig
Ei chodi bob ychydig.

Llwyr drais ni cherais i'ch hyn, a chrowfo
A chroefi 'r ffiol rhyngthyn',
Llenwch ac yfwch y llyn,
Bawb ei ran bob y ronyn.

Yfed yn galed heb gywilydd bîr.
Bore a diwedd-ddydd ;
Nid oes pen nac ymmhenydd,
Meddaf fi, nad meddw y fydd.

Anifail o gail a gaid yn dofi,
Ond yfed ei gyfraid ;
A dyn ffôl, o Duw ni phaid,
Myn lanw mwy na 'i lonaid.

Bob dydd oll y bydd lle bo tafarn,
Etifedd a fetho ;

Y pen ofer pan yfo,
Swrth yw 'r grefft, a fyrth i'r gro.

Nid teg it' redeg at rwyd y tafarn
Etifedd drwg ydwyd ;
O waith deillion i'th dwyllwyd ;
Dall boeth ddyn, deall beth wyd.

Am yfed Iechyd.

YFED---DWYS yfed---y fydd, a'r uchaf
Yr iechyd bygilydd ;
Yno calyn y c'wilydd ;
O'r iechyd afiechyd fydd.

I'r Cybydd.

OND gressyn i'r dyn anudonol, gwrs,
Gwerthu gorsedd nefol
Crist, a ei deyrnas raffol,
Am un acr dir mewn cwr dól ?

Cybydd casglu bydd dda byd i'w gadw,
Ac etto mewn drygfyd,
Ac arall mewn feguryd
A'i fâr a'i gwasgar i gyd.

Er cael ftâd y wlad lydan a'i chyfoeth,
Ni chafodd mo 'i amcan ;
Yfthydio bydd, ni rydd ran,
Myfyrio am fwy arian.

Os bydd aml awydd i 'mlowio â'r byd,
Er ei boen yn gweithio,
Pa fwya 'n graff a gaffo,
Mwyaf fydd ei awydd o

Ffydd faith, na gobaith, gan gybydd nid oes,
 Ond yffu mewn awydd,
 Heb wybod, nôd annedwydd,
 Pwy o'r boen a biau'r budd.

Er bod, dull hynod, yn llawnion ei dai,
 A'i diroedd yn ffrwythlon,
 Ni wyl gael fyth, dichwyth dôn,
 Yma ddegwm ei ddigon.

Cau 'r porth, Duw 'n cymmortho, a wna
 Ar y cwbl fydd eiddo; [cybydd
 E ddaw 'r angeu, dan ddringo,
 I'w dy 'n fain at ei en fo.

Un erbyn Balchder.

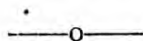
OES urddas, na phlas, na phlefer, na choft,
 Na chestyll, na gwychder,
 Na dim a wnaeth ein Duw Ner
 Dan nefoedd, nad â'n ofer.

Dwyfol.

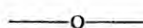
MOLIANT, gogoniant, gwiw gynnydd, i Dduw
 Am ei ddonieu 'n ufydd;
 Efe roes, efo a rydd,
 Yn ddi boen i'n dda beunydd.

Dan Dduw, goreu-Dduw, y gorweddaf
 Dan ei law y cysgaf; [lawr;
 A than dy nerth, un Duw Naf
 Y Ceidwad mawr, y codaf.

D I R I F E U .

*Ychydig Ddirifeu ar amryw destunieu (can's
felly y gelwir hwynt o'r arddodiad di a rhif,
am nad ys yn edrych at gyhydedd y fraich
wrth eu canu; ac nid Durieu, neu Dyrieu,
fel y tebygai rhai) er mwyn y rhai sy 'n caru
synwyr yn fwy na chynghanedd; gan na thal
cynghanedd heb synwyr ddim.*

MAE 'n haws adnabod dynion
Wrth eu chwanteu a'u hamcanion,
Na'u hadnabod yn ddiammeu
Wrth weithredoedd ac wrth eirieu.

Nid yw 'r gwaethaf yn gweithredu
Llawer drwg y mae 'n ei chwantu
Llawer gwaith, rhag digwydd iddo
Gael ei gospi a'i g'wilyddio.

Ac nid yw y goreu o ddynion
Mor ddaionus ac y mynnon',
O eifieu nerth a rhinwedd amlwg,
Ac waith bod eu hanian cynddrwg.

Goreu doethder yw difrifwch,
Goreu phyfyg yw sobreiddwch ;
Ac o'r golud a'r meddianneu,
Cydwytbod dda yw 'r tryfor goreu.

Rhad a rhinwedd addyfc hyfryd
Ydyw enaid dyn a'i fywyd ;
Heb y rhai 'n nid byw o hono,
Er bod chwyth ac anadl yntho.

Nid oes undyn byw a'i drigiad,
Ar y ddaiar is law 'r lleuad,
Dinewidiad na difrycheu
Yn waftadol, mwy na hitheu.

Nid oes un yn berffeith hollol
Yn yr amfer fydd bresennol ;
Nid oes am hyn ond byw mewn gobeith
Hyd oni ddêl yr amfer perffeith.

Mae gennyf achos fil o ddyddieu
I alaru am fy meieu ;
Ond ni feddaf galon barod
I alaru un diwrnod.

Mawr yw 'r dadleu yn y gwledydd
Ynghylch corph a chadach crefydd ;
Ond am enaid crefydd ddiddan,
Nid oes nemawr o ymddiddan.

Os gweli ddyn yn lled orphwyllo,
Na chytgam byth âg ef ymeirio ;
E daw a fon ond dweyd ei gyfran ;
Ni 'mdeurodd un erioed ei hunan.

Mwy Criftnogeidd a rhinweddol,
 Ar ol fyrhad neu gam aruthrol,
 (Duw a wŷr) ei lwyr anghofio,
 Na cheifio talu 'r pwyth am dano.

Y neb ni fedro fwynion eirieu,
 A lledguddio 'i ddigter weithieu,
 Fe fydd hwn, wrth lywodraethu,
 Ben ynghâd mewn gwlad a theulu.

Os digwydda it' orthrymder,
 Cam ac ammharch, ammhorth, prudd-der,
 Cofia hyn, a chymmer gyffur,
 Mai gwell goddef cam na'i wneuthur.

Mi ddarllenais ddwad yn rhywfodd
 I'r byd hwn wyth ran ymadrodd,
 Ac i'r gwragedd, mawr lles iddyn'.
 Fyn'd a faith o'r wyth-ran rhyngthyn'.

Gwell gan adyn llwyr-falch, lledffol,
 Fod yn dincerdd yn waftodol,
 Na dysgu bod yn bencerdd hynod
 Gan un a fyddo gwell ei wybod.

Ynfyd wr a ry-ddigof
 Pan y rhoddir achos iddo ;
 Ynfyttach yw i wr ddigofi
 Heb ddim achos yn ei beri.

F' aeth rhai tadeu i Gehenna
 Am gasglu cyfoeth a cham elwa ;
 A'u plant eilwaith fy 'n myn'd yno,
 Am eu gwasgar a'u cam dreulio.

Editeirwch at Dduw gwirgu,
A ffydd tuag at ein Harglwydd Jesu,
Caru pob dyn fel ei hunan ;
Dyna 'r tri pheth rheidiaf allan.

Mae llawer gŵr, Duw a'i cymmortho,
A mawr eifieu cyfoeth arno ;
A llawer cyfoeth gan ryw adyn,
Ac eifieu gŵr yn berchen arnyn'.

Er fod Rhufain fawr yleni
Yn cadw 'r enw hen oedd arni ;
E gollodd hon, mae hynny 'n resyn,
Ei hen ffydd ys llawer blwyddyn.

Mae rhai 'n myn'd i golledig'eth
Am nad ynt yn credu un-peth ;
Eraill ynt yn golledigion
O waith credu mwy na digon.

Eifieu mawr ar wlad y Cymro
Yw cyfarch Duw a diolch iddo ;
A mwy undeb yn ei chaerydd
Rhwing athrawon ynghylch crefydd.

Nid wrth lathen y mae itti
Fefur o flaen Duw dy weddi ;
Ond wrth bwys mae i ti 'n wastod
Ddwad a hon o flaen y Drindod.

Oedi troi at Dduw yn fuan,
A phechu dros un orig fechan,
All ddwyn tristwch i'r fath adyn,
Na ddarfyddo lawer blwyddyn.

Mae rhai mor gelyd a chybyddol
 Mal pettaent i fyw 'n drag'wyddol ;
 A rhai eraill mor afradlon,
 A phe baent i feirw 'r awron.

Ni all tremiad y planedeu
 Ddrwg i'r dyn fydd a'i feddylieu
 Yn tueddu yn waftadol
 At weithredoedd da rhinweddol.

Lle bo cyfraith Duw 'n weledig
 I enaid dyn i ffrwyno 'i ryfyg,
 Ni bydd ond awdurod bychan
 Ar wŷnieu hwn gan fer na Sattan.

Nid yw brudiwr nês er gwybod
 Tyngedfen ddrwg heb allu 'i rhagod ;
 Nid oes borth rhag hon a'i niwed,
 Ond ffoi at Dduw i gael ymwared.

Y dyn y dêl i maes o'i eneu
 Bethu budron eu harogleu,
 Mae 'n argoel fod ei enaid heinus
 Yn ymborthi ar beth afiachus.

O ryfeloedd y byd ymma,
 Goreu rhyfel ac ymwria,
 Yw rhyfela ac ymorfod
 Am y nef yn erbyn pechod.

Tra pheryclaf yw drwg ddynion
 Yn amferoedd ac y byddon'
 Gyda 'r duwiol, a'u hwynebeu
 Oddi allan megis hwynteu.

Fal y bo llywiawdwyr dynion
Yn eu moeseu a'u harferion,
Felly agos y bydd pob-dyn
Ag a lywodraethir ganthyn'.

O'r yscoldai a'r athrawon
Sy 'n y byd i ddyfscu dynion,
Goreu yfcol yn yr holl-fyd
I ddyfscu dyn yw yfcol adfyd.

Dan dymestfloedd a thrueni
Y byd hwn, a'i ddirfawr drychni,
Goreu gwasgod ac ymgeledd,
Yw bodlonrwydd ac amynedd.

Gofid rhai a'u dirfawr drallod
Yw eu bod yn meddu gormod;
Gofid eraill a'u trallodion
Yw bod ganthynt mwy na digon.

Am ddamweiniau y byd yma,
Doed helaethrwydd, doed cyfyngdra,
Doed gwaethygu 'n lle myn'd well-well,
Nid rhaid aros yntho neb-pell.

Amfer fydd i dewi am bob-peth,
Ac amfer fydd i dd'wedyd rhyw-beth;
Ond ni ellir cael un amfer
I dd'weyd pob-peth yn ddibryder.

Bu 'n edifar fil o weithieu
Am lefaru gormod eirieu;
Ond ni bu gymmaint o beryglon
O lefaru llai na digon.

Un o'r goreu o blant Adda
 Yw gweinidog ffyddlon, purdda;
 Un o'r gwaethaf o blant dynion
 Yw gweinidog drwg, anffyddlon.

Nid yw deall, dyfg, a donieu,
 Heb gydwybod dda 'n ddiammeu,
 Ond fel llyfieu per fy 'n trwfio
 Corph drewedig yn ei amdo.

Ni bydd y farn yn union, union,
 Lle bo cariad gwreffog ddigon;
 Nac ychwaith lle bo direidi
 A chenfigen yn rheoli.

Lle bo cariad fe ganmolir
 Mwy ond odid nag a ddylir;
 A chenfigen a wyl feion
 Lle na byddo dim achosion.

Os bydd un fy nhwyllo unwaith,
 Duw faddeuo i hwn ei ddrygwaith;
 Ac o'm twylla ddwy o weithieu,
 Maddeued Duw am hyn i minneu.

Ei fai ef ei hun yn bennaf
 Oedd fy nhwyllo i 'r tro cyntaf;
 A'm bai inneu oedd yr eil-dro,
 Fod mor ffol a 'mddiried iddo.

Os bydd arnaf eifieu rhyw-beth
 A fo rheidiol i'm cynhaliaeth;
 Y mae 'r cybydd, er a feddo,
 A mawr eifieu pob-peth arno.

Myfi wn, yn hyfpys ddigon,
 Na bydd arnaf fawr ddiffygion,
 Tra 'r ymgadwyf rhag yr arfer
 Sy 'n y byd o chwennych llawer.

Rhoed Duw fynno immi yma,
 Ped fai 'n llawer llai na ngwala,
 Deued ffynniant, deued methu,
 Fe fydd gwell nag wyf yn haeddu.

Dyn yn cael ei anrhydeddu,
 Heb ddoethineb yn ei feddu,
 Sydd fal pren a fai 'n blodeuo
 Heb ddim ffrwyth un amfer arno.

Bydd barchedig it' dy hunan;
 Na wna ddirgel ddim yn un-man;
 Ond a fynnit ei fynegi
 I'r un mwyaf wyt yn berchi.

Y crocodil, ar ol wylofain,
 A ladd y dyn a ddalio 'n gelain;
 A llawer dyn, â'i wylo oerllyd,
 A huda 'r llall i drangc anhyfryd.

Nag ymddiried, clyw 'th rybyddio,
 Efron byth, os gelli beidio;
 Ni thwyllwyd neb erioed yn ormodd,
 Ond y gwr a ymddiriedodd.

Perchen tafod a arfero
 Dd'weyd am bawb y peth a fynno,
 Bydd rhaid iddo wrando 'n fynych
 Lawer peth ni bo 'n ei chwennych.

A chwannoccaf i gael breintiau
Yw'r yscafnaf ei feddyliau;
Ni fyn hwnnw lai na blyfio
Gradd nad yw hi'n addas iddo.

Drwg rhy hael, a drwg rhy gybydd,
Drwg rhy drift, a rhy lawenydd;
Ffordd ganolig rhwng dau ormod
Yw ffordd rhinwedd glodfawr hynod.

Drwg rhy lwfr, drwg rhy ofnog,
Drwg rhy ddewr, a rhy galonnog;
Nid da *rhy* o ddim yn un-modd,
Meddai doethion yr hen oesoedd.

Pa wr bynnag a'r a fyddo
A chyngor drwg annuwiol iddo,
Ni erys hwn yn ddiamryfus
Nemawr iawn mewn ffordd ddaionus.

Na fydd farnwr rhwng cyfeillion,
Ond cais ddwad a hwynt yn fodlon,
I gyttuno bob ychydig,
O deg a theg, yn ddiddig, ddiddig.

Odid mawr i undyn weled
A'i ddau lygad, er eu lletted,
Trwy'r holl fyd beth mor hyderus
Ag yw balchder anwybodus.

Y mae'n rhaid i'r gŵr a garo
Gael y peth a fo'n ddymuno,
Yn ddyfal iawn a mynych, mynych,
Wneuthur rhywbeth gyda chwennych.

Dyn â'i dafod a weddio,
 Ac heb wneuthur dim â'i ddwylo;
 Ni wna 'r fath dduwioldeb diog
 Reidus byth yn ddianghennog.

Tra bendigaid fil o weithieu
 Ydyw addysg bur a'r moeseu,
 Yn y dref, a'r wlad, a'r deyrnas,
 A ddiwygio arfer atgas.

Hwyr y daw i'r nefoedd hyfryd
 Neb rhyw ddyn pan ddarffo 'i fywyd,
 Sydd yn rhedeg ac wynebu
 Tra fo byw at uffern orddu.

Ni bydd crefydd dda rhagorol
 Yn ddaionus nac yn fuddiol,
 I'r crefyddwr drwg a fyddo
 Heb un rhith daioni yntho.

E haera llawer dyn yn ddiball,
 Fod gantho gariad mawr at arall,
 Heb fwriadu minwedd fechan,
 Ond ei les a'i fudd ei hnnan.

Gwaethaf un o'r holl wyllt fulod
 Yw 'r absennwr drwg ei dafod;
 Ac o'r rhai dof, medd pawb gan mwyaf,
 Y gweniaithwr yw 'r enbyttaf.

Y deall fy flaenor ac yn benaeth
 Yn ysgoldy pob dysgeidiaeth;
 Ond yr 'wyllys, mewn gwirionedd,
 Sy 'n cadw 'r blaen yn yscol rhinwedd.

Y mae Sattan, tad y pechod,
 Tu hwnt i neb rhyw ddyn ar wybod;
 Ond ni fyn, o wir ddirieidi,
 Wneuthur mymryn o ddaioni.

A thebyccaf peth i Sattan,
 Oni bydd e yno 'i hunan,
 Yw rhith Grifftion tra gwybodol,
 A fo 'n byw yn anghrifftnogol.

Da am dda fydd dra rhesymmol,
 Drwg am ddrwg fydd anghrifftnogol,
 Drwg am dda fydd dra chythreulig,
 Da am ddrwg fydd fendigedig.

Yr hwn ni choelia Dduw, pan fyddo
 Yn gorchymyn ac yn addo,
 A gaiff goelio, 'r pen diweddaf,
 Holl fygythion y Goruchaf.

Gochel fofstio 'n fynych, fynych,
 Y gweithredoedd goreu ' feddych,
 Rhag cael dannod it' yn rhy-doft
 Y gweithredoedd gwaetha ' wnaethoft.

Pob gwatwarwr, gwnaed a allo,
 O hir watwar a hir wawdio,
 A gyferfydd yn ddiammeu
 A rhyw un a'i gwatwar ynteu.

Na chais byth, os wyt ddeallus,
 Gyfiawnhau un tro drygionus;

E wna hyn o weithred ddifraint
Hyd y camwedd y dau cymaint.

Faco ab Dewi.

Y byd a fyrthiodd mewn bâr bwriadus,
A'r brodyr nid ymgar;
Am y golud mae galar:
Gelyn gan gerlyn ei gâr.

Un doeth, gwiw gyfoeth, a gofia gyngor
Rhag angeu a dirdra;
Ac un annoeth, gwn yna,
Er dim ni wna gyngor da.

Mawl i'r Llyfr.

Gwel, Gymro, euro araith ardderchog,
 Dda orchestf prydyddiaith
 Bur, ddidwyll, y beirdd odiaith,
 Blaid y gerdd a blodeu 'u gwaith.

Anghenrhaid enaid daioni, yr iaith
 O'r eithaf fu 'n colli;
 A gwiw lwyddiant gael iddi
 Iawn gymmorth i'w hymborth hi.

Shon Rhydderch.

UCTORUM NOMINA ET

et

Quando floruerint.

B

<i>B. Aer.</i>	<i>Bedo Aeddrem.</i>	1500.
<i>B. Br.</i>	<i>Bedo Brwynllys.</i>	1460.
<i>Br. F.</i>	<i>Brawd Fadawg ap Gwallter.</i>	1250.

D.

<i>D. Ed.</i>	<i>Dafydd ap Edmwnt:</i>	1450.
<i>D. J. D.</i>	<i>Deio ab Jfeuan Du.</i>	1480.
<i>D. N.</i>	<i>Dafydd Nanmor.</i>	1400.
<i>D. G.</i>	<i>Dafydd ab Gwilim.</i>	1400.
<i>D. Ll.</i>	<i>Dafydd Llwyd ab Lin ab Gr.</i>	1480.
<i>D. H. H.</i>	<i>Dafydd ab Hywel ab Hywel.</i>	1480.
<i>D. M. T.</i>	<i>Dafydd ap Maredydd ap Tudur.</i>	1400.

E

<i>Edm. P.</i>	<i>Edmwnt Prys, Archdiacon Meirionydd.</i>	1623.
----------------	--	-------

G

G

<i>G. Ll.</i>	<i>Gruffydd Llwyd ap Dafydd ap Eingion.</i>	1400.
<i>G. Gr.</i>	<i>Gruffydd Gryg.</i>	1400.
<i>Gr. J. Ll. F.</i>	<i>Gruffydd ap Jfeuan ap Lln. Fych.</i>	1500.
<i>G. H.</i>	<i>Gruffydd Hiraethog.</i>	1530.
<i>G. Gl.</i>	<i>Gutto 'r Glyn.</i>	
<i>Gr. Gwef.</i>	<i>Gruffydd ap Gweflyn.</i>	1400.
<i>G. O.</i>	<i>Guttyn Owein.</i>	1480.
<i>G. D. Ych.</i>	<i>Gruffydd ap Dafydd Ychan.</i>	1460.
<i>G. J. H.</i>	<i>Gruffydd ap Ieuan Hen.</i>	1460.

H

<i>H. D.</i>	<i>Hywel Dafydd ap Ieuan Rhys.</i>	1460.
<i>H. Ar.</i>	<i>Huw Arwystl.</i>	1550.
<i>H. C. Ll.</i>	<i>Huw Cae Llwyd.</i>	1480.
<i>H. Cil.</i>	<i>Hywel Cilan.</i>	1480.

J

	<i>Jfeuan Brydydd Hir.</i>	1450.
	<i>Jolo Goch.</i>	1400.
<i>Jor. F.</i>	<i>Jorwerth Fynglwyd.</i>	1460.
<i>J. Deul.</i>	<i>Jfeuan Deukwyn.</i>	1460.
	<i>J R ab Lln. Qu.</i>	
<i>J. H. S.</i>	<i>Jfeuan ap Hywel Swrdal.</i>	1460.

<i>J. B.</i>	<i>Jeuan Brechfa.</i>	1500.
<i>J. D.</i>	<i>Jeuan Dyfi.</i>	1490.
	<i>Jeuan Tew.</i>	1580.

L

<i>L. Mon.</i>	<i>Lewys Mon.</i>	1500.
<i>L. G.</i>	<i>Lewys, alias Lln. Glyn Cothi.</i>	1450.
<i>L. Mor.</i>	<i>Lewys Morgannwg.</i>	1520.

L..

<i>Llo.</i>	<i>Llowdden.</i>	1450.
<i>Ll. G.</i>	<i>Lln. Goch ap Meurig Hen.</i>	1400.
<i>Ll. Gutt.</i>	<i>Llywelyn ap Guttyn.</i>	1480.

M

<i>M. R.</i>	<i>Meredudd ap Rhys.</i>	1440.
--------------	--------------------------	-------

N

<i>N.</i>	<i>Anonymus.</i>	
-----------	------------------	--

O

<i>O. N.</i>	<i>Qu.</i>	
<i>O. G.</i>	<i>Owain Gwynedd.</i>	1560.

R

<i>Raff. R.</i>	<i>Raff. ap Robert.</i>	1530.
<i>R. Ll. R.</i>	<i>R. Rhys Llwyd ap Rhys ap Riccart.</i>	1460.
<i>R. G. Er.</i>	<i>Rhys Goch o Eryri.</i>	1420.

<i>R. G. Gl.</i>	<i>Rhys Coch Glyndyfrdwy.</i>	<i>Qu.</i>
<i>R. Dd.</i>	<i>Robin Ddu.</i>	1400.
<i>R. R. G</i>	<i>Qu.</i>	
<i>R. C.</i>	<i>Rhys Cain.</i>	1580.
<i>R. Teg.</i>	<i>Rhys Teganwy.</i>	1480.

S

<i>S. C.</i>	<i>Sion Cent.</i>	1550.
<i>S. F.</i>	<i>Simwnt Fychan.</i>	1570.
<i>S. S.</i>	<i>Sion Ceri.</i>	1520.
<i>S. Br.</i>	<i>Sion Brwynog.</i>	1550.
<i>S. Ph.</i>	<i>Sion Phylip.</i>	1580.
<i>S. T.</i>	<i>Sion Tudur.</i>	1560.

T

<i>T. P.</i>	<i>Tomos Prys.</i>	1580.
<i>T. A.</i>	<i>Tudur Aled.</i>	1500.

W

<i>W. Ll.</i>	<i>Wiliam Llyn.</i>	1560.
---------------	---------------------	-------

FINIS AUCTORUM NOMINUM.

Argraphedig yn Rhudd-ddwr-hydd.

ARGRAFFEDIG DROS
Y PARCH. ROBERT JONES,
YN MHERSONDY "ALL SAINTS,"
ROTHERHITHE.

BOUND BY
EDMONDS & REMNANTS
LONDON

